Om

Rigens Ret og Dele.

Af

J. L. A. Kolderup-Rosenvinge.

Forelæst i det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab den 26. November 1847.

Da Kong *Christian den Fjerde* i Aaret 1621 udgav den Lov, der er bekjendt under Navn af Rigens Ret og Dele, yttrede han i Fortalen, „at endog *Rigens Ret* er en gammel og af Arrildstid udi Vort Rige Danmark herkommen sær Rettergang, som af Höjlovlig Hukommelse Konning *Erik* til det Dannerhof i Nyborg Anno 1244 holdtes, stadfæst er og forbedret, haver og med Indbyggernes store Fordeel idelig været brugt som den, ved hvilken Vidtlöftighed og Trætter mærkeligen enten forkortes eller og vel forekommes — saa forfare Vi dog at forbemeldte *Ret og Deele* hidindtil ikke offentlig er paa Tryk udgangen, hvorover den og med underskedlige Forklaringer og Tillæg findes beskreven"; Kongen har derfor med Rigens Raad overvejet denne Sag og fundet for godt, forbemeldte „*Rigens Rettis Dele*" at lade prente og befaler derpaa, at den fremdeles saaledes skal overholdes.

At det nu er en Vildfarelse, naar det i denne Fortale siges, at Kong Erik (Plovpenning) i Aaret 1244 har stadfæstet Rigens Ret, hvis förste Oprindelse Adskillige endog have udledt fra Valdemar den Förste[1]), har allerede *Chr. Stubeus* (Stub) i sin tredie dissertatio de lege et legislatoribus Danorum, Hafn. 1718, formodet, og *Kofoed Ancher* har senere[2]) saa klart fört Beviset for denne Formodnings Rigtighed, uagtet *Slange* i sin Christian den Fjerdes Historie S. 472 og *Langebek* i Dansk Mag. I. 36 Not. havde optaget den gamle Vildfarelse — som allene grunder sig paa det urigtige Aarstal 1244 ved Kong Erik Glippings Nyborgske Forordning fra Aaret 1282 i Ghemens Udgave af den saakaldte Kong Eriks Sjellandske Lov — at jeg maa ansee det for overflödigt yderligere at udvikle, at den Stadfæstelse af Rigens Ret og Dele, som tillægges Erik Plovpenning, tilkommer Kong Erik Glipping og at det er i denne Konges to Forordninger fra Aaret 1282 vi maa söge det egentlige Grundlag for Rigens Ret og Dele. Derimod turde det vel være værdt at bemærke, at Fortalen ikke bruger mindre end tre Benævnelser om Loven, nemlig *Rigens Ret, Rigens Ret og Dele,* og *Rigens Rettis Dele.* Naar det erindres, hvad Kof. Ancher allerede har sagt[3]) og jeg ved at udgive Rigens Ret (Ny Danske Magazin 3die

1) *Ostersen* Glossar. voc. Rigens Ret.
2) I Afhandlingen om Rigens Ret og Dele, i Lovhistorien II. 301 ff. og i saml. jur. Skrifter II. 608 ff.
3) Saml. jur. Skr. II. 595—596.

Række I. 178 ff. og 204) har gjentaget, at der ved Rigens Ret forstaaes den *hele* ved Landstings- og Herredagsdomme fastsatte Ret, altsaa en stor Deel af Danmarks uskrevne Ret (jus non scriptum[1]), saa vil det maaskee erkjendes, at den sidste Benævnelse, *Rigens Rets Dele*, er den rigtigste; den betegner nemlig, at det er den Deel af Rigens Ret, som handler *om* Retsforfölgningen til Dommens Fuldbyrdelse, eller med andre Ord om Execution (Dele); formodentlig har man i daglig Tale for at undgaae det Haarde i Udtalen af *Rigens Rettis Dele* omdannet det til Rigens Ret *og* Dele, som egentlig ikke giver nogen Mening. Naar vi saaledes sige, at det er Rigens Ret angaaende Forfölgning til Execution, som udgjör Lovens Indhold, hvorfor den kan betragtes som et Tillæg til den af mig tidligere udgivne Rigens Ret og navnlig som en videre Udförelse af dennes 16de og 17de Artikel, maa det dog erindres, deels at den paa den ene Side indskrænker sig til den Forfölgningsmaade, som fandt Sted naar Domhaveren erhvervede Kongelig Befaling til Execution gjennem Rigens Kantsler, deels at den paa den anden Side ogsaa indbefatter Forfölgning til Laas, skjöndt derved ikke forstaaes nogen Procedure til Execution, men den særegne Rettergangsform, der skulde iagttages, naar nogen af Rigens Kantsler eller af Kongen og Rigsraadet vilde erhverve Stadfæstelsesdom paa en fast Ejendom, hvortil han havde lovlig Adkomst. Christian den Fjerdes Rigens Ret og Dele indeholder derfor to Stykker, som adskilles ved særegne Overskrifter, det förste, bestaaende af 59de Artikler med Overskrift: *„Rigens Dele til Indförsel eller Römning,“* og det andet, som begynder med den 60de Art., med Overskrift: *Rigens Dele oc Forfölgning til Laas.*

Denne sidste Rettergangsform, hvorom jeg först vil handle, er vist nok af langt senere Oprindelse end Executionsprocessen med Rigens Dele og er formodentlig af den Grund bragt i Forbindelse med denne, fordi de begge vare bundne til Erhvervelse af Kongebreve, som udstedtes af Rigens Cantsler. Saa meget er vist, at Kong Erik Glippings Forordninger af 1282, som bestemme Formen for Execution med Rigens Dele, aldeles ikke omtale Forfölgning til Laas. Vel har det meget tidligt været Brug, at Kongerne ved deres Breve have stadfæstet Skjöder, Gavebreve og andre Adkomster og at de ligeledes, naar en Ejendomstrætte var afgjort, have udstedt Forbud mod at lægge den Part nogen Hindring ivejen, hvem Ejendommen var tilkjendt, og det

1) Naar *Kof. Ancher* a. St. endnu gaaer videre og mener, at ikke blot „Landstings- og Herredagsdomme, naar de bleve gjorte til almindelig Lov“, men ogsaa Landets *almindelige Love* i Modsætning til de particulære (Provindsiallovene) fik Benævnelsen af *Rigens Ret*, og han saaledes derunder vil have indbefattet den skrevne Ret, forsaavidt som den var forbindende for hele Riget, synes denne Paastand vel at kunne forenes med Ordbetydningen, men jeg tvivler dog paa, at den er grundet; i det mindste vil man neppe finde, at Recesserne, som netop havde denne almindelige Charakter, nogensinde ere blevne henförte under Rigens Ret. See iövrigt Fortalen til förste Deel af mit Udvalg af gamle Domme S. XXIII.

er unægtelig i slige Diplomer at Overgangen maa söges til de senere saakaldte Laasebreve, men disse synes dog först at være komne i Brug under Christopher den Anden, formodentlig fordi det först var paa denne Tid at Kongens Retterting fik sin Uddannelse og bestemte Former, og udentvivl ere de fornemmelig blevne gængse under Kong Valdemar den Fjerde, maaskee fordi man netop paa denne Tid, da langvarige borgerlige Uroligheder havde gjort Ejendomsretten usikker, sögte Sikkerhed ved Kongens Laasebreve. Til Oplysning af hvad jeg har sagt om de ældre Kgl. Stadfæstelser og deres Overgang til Laasebreve turde en Sammenligning mellem nogle Stadfæstelser af Erik Plovpenning, Christopher den 1ste og Erik Glipping og flere Laasebreve fra Christopher den Andens og senere Tider være passende. I et Brev, udstedt af Erik Plovpenning den 11. Nov. 1249, hvori han stadfæster Esrom Klosters Ret til nogle Ejendomme i Huseby og Skatherut, opregnes först Klosterets Adkomster og derpaa ender Brevet saaledes: „ne igitur quod gestum est a viris tam discretis et honestis propter incursus pravorum et versutias possit vel debeat enervari, presentes literas sigillo nostro roboramus, precipiendo firmiter sub obtentu gracie nostre singulis et omnibus, ne sepedictos fratres de prætaxata possessione presumat quispiam molestare[1]." I Anledning af nogle paadömte Ejendomstvistigheder mellem Lygom Kloster og *Ubbe Thordsen* udstedte Kong Christopher den Förste et Brev, dateret Ribe den 2. Mai 1257, hvis Slutning lyder saaledes: „inhibemus, ne quis talem causam, legitime terminatam ex novo suscitare presumat vel dictos monachos super memoratis possessionibus, eis rationabiliter adjudicatis, molestet de cetero, sicut offensam nostram et penam pecuniariam voluerit evitare[2]", hvormed kan jevnföres et Diplom, udstedt af samme Kong Christopher, uvist hvilket Aar, til Vitsköl Kloster, hvori disse Udtryk forekomme: „et universas et singulas possessiones eorum, quocunque justo titulo acquisitas, cum omnium possessionum suarum pertinentiis omnibus, integras monasterio Vitæscole in perpetuum confirmamus et *a cujuslibet impetitione, invasione et occupatione liberas esse perpetuo, auctoritate regia decrevimus et mandamus*[3]." I Aaret 1275 fik Antvorskov Kloster et Kongeligt Stadfæstelsesbrev paa en Sjælegave, som *Strange Andersen* havde skjænket og skjödet tit Klosteret; i Slutningen hedder det: „nos (Ericus rex) hujusmodi scotationem auctoritate presentium ratificantes, ipsius dicta bona omnia *adjudicamus in perpetuum possidenda* ac pro ipsorum (monachorum) voluntate ordinanda, prohibentes, ne quis dictam scotationem presumat in irritum revocare, sicut gratiam nostram diligit inoffensam."[4].

I disse fire Stadfæstelsesbreve — og flere har jeg ved Hjelp af vort Regestum

1) Thorkelin Dipl. I. 169.
2) Scr. R. D. VIII. 232.
3) Dän. Biblioth. VI. 148.
4) Dän. Biblioth. III. 163.

diplomaticum ikke kunnet opdage i Tidsrummet fra Valdemar den Andens Död eller Udgivelsen af Jydske Lov, som ikke kjender til nogen Forfölgning til Laas, og indtil Kong Christopher den Andens Regjering (1241—1320) — vil man vel finde antydet, at et Slags retlig Undersögelse er foregaaet forinden Kongen meddelte sin Stadfæstelse paa Ejendomsretten, (i det sidste bruger Kongen endogsaa Udtrykket *adjudicamus*), ligesom Kongen ogsaa i to af dem erklærer, at den Vedkommende tilkjendte Ejendomsret skal gjelde for stedse (in perpetuum possidenda), men ligesom de ikke paa nogen Maade tilkjendegive, at den retlige Undersögelse har været fört paa selve Kongens Retterting eller i en bestemt Form, navnligen været ledsaget af Udstedelsen af de 4 Kongelige Dombreve, som i den senere Tid væsentlig henhöre til Laasforfölgningen, saaledes ere ogsaa de brugte Udtryk i de flere Breve saa forskjellige, at det vel er klart, at der paa den Tid endnu ikke har været Tale om en med Rettergangen for slige Sager indfört stadig Formular; især savner man den for Laasforfölgningen charakteristiske Formel: „huic causæ perpetuum silentium imponentes," eller som det hedder i den danske Oversættelse i Christian den Fjerdes R. R. og D. Art. 71: „Settendis den Sag og det Gods evindelig Thielse paa." Ganske anderledes forholder det sig med Dombreve og Laasebreve i de næste 150 Aar (fra 1320—1470), i hvilket Tidsrum jeg har fundet 16, som næsten alle angive en bestemt Rettergangsform og ere forfattede efter en saa godt som staaende Formular. De ældste Diplomer af denne Art ere fra Aaret 1323, hvilke *Suhm* har ladet trykke efter en Udskrift med *Grams* Haand af Originalerne i Gehejmearchivet[1]). I en Sag, hvorunder Hr. Niels Brock af Horsens paa Kongens Retterting tilkjendes Ejendomsretten til noget Gods i Lynsholt, findes först et Tingsvidne fra Jelling Syssel, der indeholder Brocks Adkomst til den omtvistede Ejendom; derpaa to i Kongens Navn udstedte Stævninger, hvorved Niels Brock og hans Vederpart Peter Hamundsen indkaldes for Rettertinget med 6 Ugers Varsel. Derpaa följe 4 Dombreve, der alle ere ordlydende overeensstemmende, kun med den Forskjel, at Datum er forskjelligt og at der i det 2det, 3die og 4de foran Ordet: adjudicamus staaer tillagt: secundo, tertio, quarto. Det vil saaledes være tilstrækkeligt at anföre det förste: „C. Dei gratia Danorum Sclauorumque Rex Ialingsysæl inhabitantibus salutem et gratiam. Noveritis, quod nos exhibitori presentium, Domino Nicholao Brock, bona in Lynsholt sita sibi in placito legaliter scotata, que ad plures annos in sua possessione pacifice habuit et quiete et que nunquam aliquo modo alienavit postmodum, adjudicamus perpetuo possidenda, et si necesse fuerit, juramento cognatorum suorum defendenda, mandantes, familie[2]) in dictis bonis residentes ut sibi de cetero de eisdem respondeant et nulli alii quoque modo. Datum Kaldingh, teste D^no^ *Jo. Pæterson.*" Istedetfor et egentligt Laase-

1) Dmks Hist. XII. 358.
2) d. e. Tjenerne, Fæsterne.

brev følger herefter en Kgl. Befaling til 4 Mænd at indsætte Brock i Besiddelse af Ejendommen, saaledes lydende: „C. Dei gratia &c. Mandamus *Jacobo Tostyson*, advocato, *Esgero Bryningh, Matthiæ Thöryson* et *Christierno Thorstenson*, ut latorem presentium Dnum Nicholaum Brock in corporalem possessionem bonorum in Lynsholt sitorum et in placito legaliter scotatorum et postmodum per quatuor literas nostras sibi legaliter adjudicatas introducant et introductum defendant in eisdem. Datum Slangæthorp, teste Paulo Dyac.“

Naar man seer i Dombrevet det Udtryk: adjudicamus perpetuo possidenda, *et si necesse fuerit, juramento cognatorum suorum defendenda,* maa man udentvivl erkjende, at Dombrevet kun var en Bekræftelse paa Lavhævd, som netop havde den Virkning, at Besidderen kunde forsvare sin Ret med Eed, og den sidstnævnte Kgl. Befaling gaaer heller ikke ud paa andet, end at de udnævnte Mænd skulle sætte Domhaveren i Besiddelse af Godset. Til Begrebet af det egentlige Laasebrev synes man endnu ikke at være kommet og det bestyrkes af et andet Dombrev, udstedt 4 Aar efter af Valdemar Eriksen, som *Hvitfeld* har bevaret os, men formodentlig i Oversættelse, ved hvilken i Nyborg den 15. Juli 1327 afsagte Dom Erik, Sön af den svenske Kong Valdemar, tildömtes endeel af hans Mödrenegods; i Slutningen af dette Dombrev hedder det: „dog med den Besked, om Nogen haver der bedre Rettighed til, skal denne Dom ikke være dem forfængelig.“ [1]). Der forekomme endnu i senere Tider flere af det Slags, om jeg saa maa sige betingede Dombreve, der egentlig indeholde uendelige Domme; saaledes et Stadfæstelsesbrev af Valdemar den Fjerde paa Konungsheinet, som tildömtes Agnetes Kloster i Roeskilde, dat. den 25. Februar 1377; der tillægges nemlig i Slutningen efter Ordene: „nos tenore presentium eisdem, monasterio et monialibus bona prescripta adjudicamus perpetuo possidenda“, følgende: „nisi ab eis (monialibus) juste et legaliter evincantur“ [2]); af en Erklæring af 4 udnævnte Mænd sees, at de havde sat Klosteret i Besiddelse af den omtvistede Ejendom [3]). Ligeledes hedder det i et af Erik af Pommern den 5. Mai 1397 udstedt Dombrev: „donec a nobis veracioribus jure documentis legaliter evincantur, inhibentes firmiter in his scriptis, ne quis cujuscunque conditionis aut status existat, se de dictis bonis contra voluntatem nostram *interim* aliqvaliter intromittat [4]).“ Her er altsaa ikke Tale om noget „silentium perpetuum“, og det samme er Tilfældet med et Dombrev fra 1424, som *Thestrup* [5]) har bevaret os, og som ender med de Ord: „thi tildömme vi nu fornævnte Biskop Lauge fornævnte Gods med deres rette Tilhör *til evindelig Eje;* derover forbyde vi nogen sig med fornævnte Gods at bevare uden med fornævnte Biskop Lauges Villie eller hans Efterkommeres, *saalænge at*

1) *Hvitfeld* Krön. Fol. Udg. S. 439. *Suhm* Danm. Hist. XII. 153.
2) Suhm Danm. Histor. XIV. 506.
3) Sammest. S. 511.
4) Suhm anf. St. 630.
5) Relation om Tingene. S. 40.

bedre Beviisning for os kommer derpaa.“ Disse sidste Ord indeholde en mærkværdig Modsætning til de foregaaende „til evindelig Eje“, der dog ikke er mere forunderlig, end den, der forekommer i det ovenfor (S. 101) anförte latinske Brev af 1377 mellem „adjudicare perpetuo possidenda“ og de indskrænkende Ord, der strax efter tilföjes. Disse Modsigelser vilde ellers for endeel bortfalde, dersom man turde antage, hvortil jeg er meget tilböjelig, at flere af disse betingede Dombreve kun ere Fragmenter af en Laasforfölgning, nemlig kun det förste Dombrev, der ogsaa i senere Tider savner Betegnelsen af at være det förste. De 4 Dombreve, der bleve udstedte under en saadan Forfölgning, maa alle betragtes som anticiperede Domme, der vel kunde have et Laasebrev til Fölge, men dog kun under den Forudsætning, at der ikke blev udtaget noget Gjenbrev, hvis Paastand fandtes begrundet. Deraf lader sig altsaa den Clausul forklare: saalænge indtil bedre Beviisning fremkommer. At nu stundom kun de förste Dombreve ere blevne bevarede og komne til vor Kundskab, er let at begribe, ikke at tale om, at Processens Fortsættelse ved de övrige Dombreve og Stævninger og dens Tilendebringelse ved Laasebrev vel endnu turde findes henliggende i et eller andet Archiv, da det ofte har været tilfældige Omstændigheder, der have bevirket, at et eller andet Document er blevet trykt. Hertil kommer endnu den Omstændighed, at det er meget muligt, at Laasforfölgningen i et eller andet Tilfælde paa Grund af Indsigelser ikke er bragt til Ende.

En Forfölgning til Laas fra Christian den Förstes Tid, hvis samtlige Documenter ere trykte i Ny Danske Magazin 1ste Bind, men adsplittede paa forskjellige Steder blandt Documenter angaaende Helligtrefoldigheds Alters Vicarie i Vor Frue Kirke i Kjöbenhavn, kan tjene til at kaste Lys over hvad jeg her har anfört. S. 127 findes med Overskrift: „Kong Christian den Förstes *Dom* 1457, at Jep Clausens Steenhuus tilhörer ham med Rette“, et Document, som lyder saaledes: „Wi Christiern &c. giör widerlicht, at Aar efter Guds Burdt MCD septimo Sanctorum Symonis et Jude Afften (d. e. den 27. Oct.) paa vort Slott Kiöbenhaffn for vort Radh och Rettertingh kom velbyrdig Man Jeip Clavesen, Borgemestere i Kiöbenh., med Bref och Beviisningh, at then österste Side i thet Steenhuus, som hand nu iboer, och thertil annen Jordh, liggendis nordhen fran for^ne^ Steenhuusz oc sönnen hosz met hans egit Steenhus, hörer hannem til met Rette: *thi dömme wii hannem thette for^ne^ til* met thette vort obne bref at nyde, bruge och beholde efter hans brefs Ludelse *til ewig Tid,* hwilke bref wi wælæ (mælæ?) ved theris fulle Mact att bliffue *til thes noger komme for oss met betre Bewisningh,* som for^ne^ Jeip Clausens Bref loghlige ryge (rygge) kunne. Dat. anno, die et loco, quibus supra. Nostro sub sigillo ad causas presentibus appenso. Teste Johanne Torberni, milite, de Brengstorp, Justiciario nostro.“ Her have vi altsaa de samme Udtryk, som vi ovenfor have paapeget, om Besiddelse til evig Tid og dog Forudsætningen af Modbeviser, som kunde beröve den tildömte Besiddelse sin Virkning; men de övrige Udtryk („hvilke bref wi mælæ vet theris

fulle Mact" &c.) vise, at dette Diplom er Stadfæstelsesbrevet — det förste Document, hvorved den formelige Laaseforfölgning begyndte — men som ikke findes anfört i de ældre Diplomer, som omtale de 4 Dombreve. Det förste Dombrev i Sagen fattes, men at det har været udstedt, dersom ikke Stadfæstelsesbrevet selv er blevet anseet som förste Dombrev, hvorom jeg siden skal tale, er vel rimeligt; thi S. 151 finde vi det *andet* Dombrev fra 1462, altsaa 5 Aar efter, i samme Sag, hvis Slutning lyder: „Thi tildömme wii nu *annen Tiidh* for^ne^ Jep Clausen och hans Arfvinge for^ne^ then öster Side i thet Steenhuus och for^ne^ Jord, som ther norden hos ligger och sönden hos met hans eget Steenhusz, at hafue, nyde och beholde til *ewinneligh Tyd* efterdi som hans egne opne breffue udviser, och forbiude vi nogen for^ne^ Jep Clausen eller hans Arfvinge therudi at hindre eller uforrette i nogen Maade *swo lenge nogen kommer for oss met bether Beuissningh ther uppaa.* Datum Harelsburgh in profesto beati Ambrosii episcopi (den 3. April) Anno Domini MCDLX secundo, nostro sub sigillo ad causas, teste justiciario nostro Ketillo Nicolai de Harelborg in testimonium premissorum;" og derpaa följer S. 152, med Forbigaaelse af 3die og 4de Dombrev Kongens „almindelige" Stævning af 28. December s. A. med Aar og Dags Varsel, som viser, at disse Dombreve have været erhvervede. Den lyder saaledes: „Wi Christiern &c. wither, at for oss haffuer wærit bescheen Man Jep Clausens Budh af Kiöpenhafn af Wapn med *4 wore Dombrefue,* liudendes paa then öster Sidhe i thet Steenhuus &c. efterthi som the breffue yttermeer uduisser och inneholler, och theremodh haffuer enghen breffue eller Gensuar for oss wærit; thy byude wy hos eder alle i Danmark, som kennes noger Deel eller Rettiigheed i for^ne^ Gotz ath haffue, *at I innen sex Uger och et Aar kommer for os met alle Eders Brefue oc Beuiisningh, som I theremod haffue* anthen veth Pant, Eyendom eller annerlundh, och lydher (lider) och untgiælle therom for os swo möghet som Logh oc Reth ær, eller wy giffver ther yttermere breffue paa som wederbörs. Datum Harelsborgh Anno Dei MCDLX secundo, ipso die Sanctorum innocentium, nostro sub sigillo ad causas. Teste Justitiario nostro *Ketillo Nicolai de Harelsborgh.*" — Endelig kommer S. 158 den sidste Stævning eller det saakaldte 6 Ugers Brev, udstedt omtrent 2 Aar efter, 1464, uden at Datum er anfört; deri hedder det: „Wi Christiern &c. wider, at for oss haffuer værit bescheen Mantz Budh Jep Claussen i Köpenhafn af Wapn met wort *almynne Stefningsbref,* ludendis paa then östræ Side &c. Thi biude wi Ether alle, som i Danmark ær, som sigh kennes nogen Deel eller Rettighed i for^ne^ Gotz at haffue entigh for Pant, Ejendom eller nogre andre lund, at I innen sex Uger effteratt thette vort bref ær lest komme for oss therom met alle Ethers breffue &c." — Laasebrevet findes ikke og er maaskee aldrig blevet udstedt; thi af en Kgl. Stævning til Frue Kirkes Capitel, dat. 22. Marts 1465, som meddeles i Ny Danske Mag. anf. St. S. 159, sees, at Capitlet havde taget Gjenbrev, forsaavidt angik den Jord, som laae op til Jeppe Clausens Steenhuus; det hedder nemlig: „wy biude hos Edher, hetterligh Men Mester *Jæsper,* Degn

i Köpenhafn, og Her *Hans Persen*, Canik i samme Stedz, och all Ethers hetherlige Capitel ibid., at I innen sex Uger nest effter at thette vort breff er læst komme for oss met alle Ethers bref och bevisning, som for^ne^ Ethers Capifel haffuer paa en *Jordh* liggendis emellom *vor Fruæ Steenhuss oc Jep Clausens Steenhuss i Köpnehafn*, som han nu sielf utiboer, *huilcken I toge Gienbref paa af Oss modh for^ne^ Jep Clausen*, och swar hannom ther uppa, som Ether aff rættæ hörer at göræ och lyær (lider) och ungiæller therom hwat Lof och Reth ær, under Ethers Falzmol effter Logen." — Saaledes havde denne Forfölgning til Laas varet i 8 Aar uden at være bragt til Ende!

Aldeles paa samme Maade forfulgte Borgemester og Raad i Aarhuus under Kong Hans's Regjering Aarhuus Mark til Laas i Löbet af omtrent 4 Aar, dog med den Forskjel, at Laasebrev virkelig erhvervedes under 8. Oct. 1490; dette saavelsom de tidligere Breve har Dr. *Hübertz* udgivet i sine Actstykker vedkommende Aarhuus, 1 Bd.; nemlig Stadfæstelsesbrevet af 22. Februar 1486 S. 50, som ender med de Ord: „hvilke to for^ne^ Breffue wii nu stadfæste oc ved sin fulle Mact döme, oc tildömme wi for^ne^ Burgemestere, Ratmen oc menige Almue i for^ne^ wor Köbstadh Aars for^ue^ Skoghe oc Marck meth all Fordell oc Fryhed at haffue, nyde, bruge oc beholde effter deris opne Breffuis Ludelse i alle Maade som forskreffuit staar, forbiutendes nogen thennom therudi Hinder at göre eller i nogen Maade uforrette, swo lenge nogen kommer for oss paa vort Retterthing medh bedre Bevisning"; det förste Dombrev mangler, men det 2det af 11. Nov. 1488 findes S. 60, det 3die af 6. Jan. 1489 S. 65, det 4de af 22. Febr. 1489 S. 66 den almindelige Stævning af 18. Mai 1489 S. 67 og endelig Laasebrevet S. 72; der mangler endnu kun 6 Ugers Brevet eller det saakaldte Sex Ugers Stævnings Overhörelse, der skulde gaae umiddelbart foran Laasebrevet, men at det ogsaa har været erhvervet, sees af Laasebrevet, af hvilket jeg finder det passende her at meddele fölgende: „Wi Hans med Gudz Nade &c. göre vitherligt, at Aar efter Gudz Bird MCD nonagesimo then Fredag sancti Dionisii Afften (den 8. Oct.) fore oss .... var skikket erligh oc fornumstig Man Nis Michelsen, Borgher i Aarss, medh full Macht paa Borgemesteres, Radz oc menige Indbyggeres Vegne i Aars meth nogne opne beseglede Breffue paa Aars Mark oc Fægang, oc först i rette lagde et Breff[1]). .... oc thereffter *meth wort Statfestelsebreff förste Dombref, annet, tredie oc fierde Dombref* skreffuet paa Pergament meth hengende Intzeglæ, hvert for^ne^ Dombref paa 6 Uger, oc wor *almynnelige Steffning* paa 6 Ugher oc eth Aar offuer alt vor Rige Danmark .... oc thereffter vor *sex Ugers Steffnings Offuerhörelse*, oc offuer alt vort Rige Danmark, hvilcke

1) Her findes Adkomstbrevenes Indhold anfört. Man seer iövrigt af et Brev fra Rigens Kantsler *Hans Keldsen* til Aarhuus Magistrat af 13. August, at denne havde „glömpt hiemme then Bewisning mest Macht ligger paa." Kantsleren erindrer derfor Magistraten om, at sende ham disse Beviisligheder, for at Laasebrevet kan blive expederet.

Breffue alle laglige giffne oc til Tinge lessde oc forfulde oc framgangne ære ved alle theres Tiider oc Datum, *oc theremod ær* enghen Breffue taghen aff oss; Thi tildöme wii nu for^ne^ Borgemestere, Rad oc menige Indbiggere i for^ne^ vore Köpsted Aars oc theres Efterkommere for^ne^ Markeskel, Skoff, Marck, Forth oc Fægang, meth all Frihed oc Leglighed, intet undentaget, uden Kirkens Tegelgaard, som fore er rört, att haffue, nyde, bruge oc beholle, til evindelig Eye eye skullendes, forbiudendis alle ehuo the helst ære .... oc *sette vii then Sagh ewinnelige Tygelse uppa.* Datum &c.[1])".

Vi finde saaledes i Diplomerne fra Kongerne Christian den 1ste og Hans den hele Form for Laasforfölgningen aldeles som vi see den i Christian den 4des Rigens Ret og Dele, men spörge vi, naar den först saaledes har dannet sig, da har jeg allerede bemærket, at der ikke er Anledning til at antage, at den saaledes har været indfört för Christoffer den Andens Tid; hvad Perioden fra denne Konge indtil Christian den Förste angaaer, da har jeg ligeledes erindret, at vi vel allerede 1323 finde de 4 Dombreve, men endnu ikke det egentlige Laasebrev; fra Valdemar den 4des Tid har jeg nævnt nogle Diplomer, der mulig kunne ansees som Fragmenter af en fuldstændig Laasforfölgning, og at en saadan allerede paa den Tid fandt Sted, synes at kunne sluttes af et Diplom, udstedt den 19. April 1350[2]), der har Charakteren af et formeligt Laasebrev, naar det i Slutningen hedder: „Nos predicto *Howe* predicta bona in antedicta parochia Thiriestorp *adjudicamus perpetue possidenda,* inhibentes districte, ne quis ipsum in dictis bonis aliqualiter contra voluntatem suam impediat ulterius vel molestet, *nec non huic cause perpetuum silentium imponentes* ac predictum testimonium tenore presentium confirmantes. Datum sub sigillo nostro Arusii, anno D^ni^ MCCC quinquagesimo, feria secunda proxima post diem sanctorum Tiburtii et Valeriani, teste *Nicolao Jænsen* de *Keldebek.*" Hvad her mangler er Paaberaabelsen af Dombrevene, men ikke at tale om, at vi ikke ere i Besiddelse af selve Diplomet, men kun finde det indfört i den saakaldte liber Arhusiensis, hvis Skriver muligen kan have tilladt sig en eller anden Udeladelse, saa see vi af et senere Diplom, dat. den 29. Juli 1354[3]), hvorved Kong Valdemar endeligen tilkjender en Kannik i Aarhuus, Lauritzen, det samme Gods „in Thyristorp sita, sibi (Domino Laurentii) per qvendam *Hofvi* in placito nostro justiciario scotata et per *quatuor literas nostras legaliter adjudicata*", at bemeldte Gods virkelig var blevet *Hove* tilkjendt efter 4 forhen *udstedte Dombreve,* ligesom ogsaa selve dette Diplom er et egentligt Laasebrev, da det ender med Formelen „huic cause perpe-

1) Der blev ikke destomindre rejst en ny Sag i Aaret 1517, da Biskoppen i Aarhuus paastod, at Magistraten „havde tagit oc forfult den Forfölgning til Laas hemmelig i Dülsmall, saa at ingen viste theraff för the hagde Loos", men da Biskoppen ikke kunde bevise dette, kjendtes Laasebrevet ved Magt ved Herredagsdom af 10. April 1517, s. *Hübertz* l. c. S. 113.

2) Scr. R. D. VI. 499.

3) Scr. R. D. VI. 476.

tuum silentium imponentes.“ Ligeledes kunne vi af det Udtog, som *Suhm*[1]) har meddeelt af nogle Breve af *Valdemar den Fjerde* fra Aarene 1362 og 1363 med fuldkommen Föje slutte, at i det mindste paa den Tid Laasforfölgningen havde faaet sin Form; thi her paaberaabes udtrykkelig 4 Kongebreve, först et af 17. September 1362, hvorved Kongen tildömmer Kannik i Lund *Jacob Jarmer* en Gaard i Renge Sogn; dernæst et andet af 24. Sept., et 3die af 1. October og et 4de af 8. October, alle af samme Indhold, altsaa de 4 Dombreve; derpaa endnu et af 20. December, hvorved Kongen befaler Erland Absalonsen og to andre at indsætte Jarmer i corporlig Besiddelse af den omtvistede Gaard, og endelig et Brev af 9. Januar 1363, „hvorved han nedlagde den hele Sag og gav tilkjende, at Jarmer var sat i Besiddelse af Godset.“ Dette stemmer nu aldeles overeens med et Diplom, som Kong Valdemar den Fjerde udstedte i Slagelse den tredie Pintsedag 1351, hvorved der gaves Laas paa en Gaard, tilhörende Prioren i Antvorskov. Det lyder saaledes: „Waldemarus Dei gratia Danorum Slavorumque rex. Omnibus præsens scriptum cernentibus salutem in Domino. Noverint universi, quod nos exhibitori presencium Domino fratri Riculpho, Priori in Andwortschough, unam curiam in Gloesoe (l. Glomsö) sitam, ubi per fratrem Johannem Oloffsön in placito nostro justiciario impignoratam et non redemptam, quam quidem curiam predictus pater Johannes in possessione sua pacifice prius ultra triennium habuit et quiete, predicto Domino Priori postmodum *per quatuor literas nostras legaliter adjudicatum* (l. *adjudicatam*), in quorum (l. *cujus*) etiam corporalem possessionem per discretos est legaliter introductus, adjudicamus libere ordinandam, donec ab eo legaliter redimatur. Huic causæ *perpetuum silentium imponentes* et inhibentes, ne quis ipsum in dicta curia postmodum aliqualiter impediat vel molestet. Datum Slaulosen nostro sub sigillo An. D. 1351 tertia feria Pentecostes, teste Nicolao Joensson de ... justiciario nostro[2]).“ Aldeles den samme Formular om den afsagte Dom og dens Virkning til evig Tid findes i et andet Laasebrev fra samme Aar, som Justitsraad *Neckelmann* i hans Beskrivelse af Randers I. 17 har ladet trykke efter Originalen i Geheime-Archivet „... quod nos exhibitori presentium Bernardt Foss villam in Randrus (bona quæ dicuntur Alegarth) juxta pontem Randers Bro sita, sibi per Godechinum Dayson placito scotata et per quatuor literas nostras legaliter adjudicata, in quorum etiam corporalem possessionem per discretos est introductus, adjudicamus perpetue possidenda. Hac de causa (udentvivl skal der læses Huic causæ) perpetuum silentium imponentes, adhihentes (l. inhibentes), nequis se de dictis bonis sine ipsius voluntate et consensu aliqualiter intromittat.“

Naar vi derfor fra samme Konge fra et senere Aar, nemlig fra 1375, finde indfört i den saakaldte liber Arhusiensis et Diplom, som synes definitivt at tilkjende en Mand

1) Dmks. Histor. XIII. 468—469.
2) Dän. Bibl. III. 168.

Ejendomsretten til noget Gods, uden enten at paaberaabe sig Dombrevene eller paalægge endelig Taushed, saa skulde jeg være tilböjelig til at ansee det for at være et af Dombrevene, rimeligviis det förste, som ikke plejer udtrykkelig at betegnes som saadant. Diplomet er meget kort og lyder saaledes: „Waldemarus, Dei gratia etc. Hasleherrit inhabitantibus salutem et gratiam. Noveritis, quod nos latori presentium Domino *Nicolao,* cantori ecclesie Arusiensis, bona in Skeyby apud vos sita, super quibus *Kalf Hofvesön* et *Nicolaus Thordsön* impetunt minus juste, que in possessione sua per tres annos et ultra pacifice habuerat et quiete, adjudicamus ab impetitione eorundem libere possidenda. Datum Arus anno Domini LXX quinto, sexta feria post Valentini & ce g. Justitiario nostro. (16. Februar)“[1]).

Endnu bestemtere fremtræder Laasebrevets egentlige Form i adskillige Diplomer udstedte af Kong *Ole,* forsaavidt som deri udtrykkelig paaberaabes, *at intet Gjenbrev er fremkommet;* jeg har paa et andet Sted[2]) meddeelt et saadant Laasebrev fra 1380 efter en Afskrift i Langebeks Diplomatarium og jeg skal endnu her anföre eet fra Aaret 1385 af lignende Beskaffenhed. Dette dateret Nesby, Dagen efter Philips og Jacobs Dag, (den 2. Mai), lyder saaledes: „*Olaus* Dei gratia Dacie, Norvegie, Sclauorum Gothorumque rex, omnibus presens scriptum cernentibus salutem in Domino. Noveritis, quod nos viris venerabilibus et religiosis Dominis Priori et fratribus ordinis Hospitalis beati Johannis Jerosolomitani in Antvordskough bona in Eeggtorp, Slaulose herret sita, ipsis a veris possessoribus legaliter advoluta et nunquam postmodum per ipsos alicui alienata ac per *quatuor literas nostras ipsis legaliter adjudicata, nullis literis in contrarium receptis,* in quorum etiam corporalem possessionem bonorum per quatuor discretos viros *Andream Griis, Nicolaum Bosen, Albertum Ryrnæ,* villanos Slaulosie, et *Johannem Bosen* sunt legaliter introducti, adjudicamus perpetue possidenda, huic cause *perpetuum silentium* imponentes ac precipientes, ne quis, cujuscumque conditionis aut status existat, se dictis bonis contra voluntatem dictorum Dominorum Prioris et fratrum aliqualiter intromittat. Datum Nesby, nostro sub sigillo ad causas An. D. 1385, crastino beatorum Philippi et Jacobi Apostolorum, teste Nicolao Draghe, justiciario nostro“[3]).

Naar vi saaledes have al Anledning til at antage, at Laasforfölgningen allerede under Valdemar den Fjerde og Kong Ole havde en bestemt Form, bliver det dog paa den anden Side, ved at sammenligne Diplomerne fra disse Kongers Tid med dem, vi have anfört fra Christian den Förstes og Kong Hans's, klart, at der blandt disse findes Documenter,

1) Jurid. Tidsskr. 25. Bd. S. 322.
2) Script. VI. 299.
3) Dän. Bibl. III. 169—191.

henhörende til denne Forfölgning, som savnes blandt hine. Jeg sigter herved til Stadfæstelsesbrevet, den almindelige Stævning og den saakaldte Stævnings-Overhörelse, hvilke Retshandlinger virkelig synes at være komne til i senere Tider og maaskee netop i Christian den Förstes[1]). Hvad nu for det förste *Stadfæstelsesbrevet* angaaer, maa det bemærkes, at det ingensinde nævnes ved Siden af de 4 Dombreve i ældre Diplomer, men at det derimod findes i de to ovenfor omhandlede Sager fra Christian den Förstes og Kong Hans's Tid angaaende Jep Clausens Gaard i Kjöbenhavn og om Aarhuus Mark. Imidlertid har jeg erindret, at det förste Dombrev mangler i begge disse Sager og det turde derfor vel være muligt, at Stadfæstelsesbrevet og det förste Dombrev er det samme Document, og at man först i senere Tider har fordret to forskjellige, saaledes som det er Tilfældet i Christian den Fjerdes Rigens Ret og Dele Art. 63 og 64. Herfor kunde ogsaa paaberaabes den Omstændighed, at i Christian den Förstes ovenfor, S. 103, anförte Stævning kun omtales de 4 Dombreve, men ikke særligen Stadfæstelsesbrevet, uagtet det under 27. October 1457 udstedte og under Sagen fremlagte Document ifölge sine Udtryk vistnok maa betragtes som et Stadfæstelsesbrev, men tillige har Charakteren af et Dombrev, da det ogsaa hedder: thi *dömme* vii hannem thette for^ne^ til. Alligevel maa jeg ansee det for tvivlsomt, om Stadfæstelsesbrevet og förste Dombrev kunne betragtes som identiske, da det i Sagen angaaende Aarhuus Mark, uagtet ogsaa i denne Sag det förste Dombrev mangler, hedder i Laasebrevet: oc therefter (i rette lagde) *meth wort Stadfestelsebreff förste Dombref,* annet, tredie &c. Det turde imidlertid være, at Stadfæstelsesbrevet netop er kommet til under Kong Hans som et særligt fra förste Dombrev forskjelligt Document; thi i et Svar, som Christian den Förste og Rigsraadet meddeelte Erik Ottesen i Aaret 1471 angaaende Fremgangsmaaden med Laas[2]) og hvori samtlige denne Forfölgning vedkommende Documenter opregnes, omtales ikke Stadfæstelsesbrevet, men kun de 4 Dombreve. Dette Svar er iövrigt höjst mærkværdigt for Laaseprocessens Historie, baade for dets Indholds Skyld, hvori der gives et Grundrids af den hele Procesform, og med Hensyn til den, som har fremkaldt Rigsraadets Svar. Det er nemlig den bekjendte *Erik Ottesen* (Rosenkrands) Rigens Hofmester, som allerede under Christoffer af Baiern havde været Rigsraad og Rigens Marsk, der opkaster det Spörgsmaal: hvorledes Mand bör at deele det Gods til Laasebrev, som han selv har i sin havendes Værge? og derpaa hedder det: „therom funde Vi saa for Rette, at vil Mand efter denne Dag dele det Gods til Laasebrev, som han i Være haver, da skal &c.“ Havde man ikke havt Laasforfölgningen fra 1457, kunde man

1) Fra Erik af Pommerns Tid have vi en Notits om et Laasebrev paa Steenalt fra 1433, men om dets Beskaffenhed og Forfölgningens Form kunne vi intet erfare af dette Factum, som paaberaabes i en senere Laasforfölgning fra 1558, s. Udvalg af gamle Domme II. 260.

2) Udvalg af gl. danske Domme I. 11.

gjerne fristes til at troe, at denne Procesmaade var gaaet saa godt som af Glemme i det 15de Aarhundrede lige indtil 1471; thi i denne hele Periode finde vi i *trykte* Diplomer kun Spor af 3 Dombreve, det ene fra 1424, som ovenfor er anfört, det andet fra 1434, (det 3die Dombrev paa Krænkerup Gods i Lolland[1]) og endelig et enkelt Dombrev af Christian den Förste fra Aaret 1456[2]). Og det var da ikke saa underligt, om man i det 15de Aarhundrede havde glemt hvad der hörte til det 14de Aarhundredes Retsforfatning, hvorpaa en Kundgjörelse fra Sjellands Landsting fra 1468 giver et mærkeligt Exempel, da de der forsamlede Gejstlige, Riddere og menige Almue „kjerligen og ydmygelig takkede Kong Christian den Förste for at han vilde unde dem den Frihed, at ingen skulde fængsles, som ikke var lovforvunden", hvilket i Kong Oles Haandfæstning ligefrem var tilsagt Folket som en Ret, men ikke findes omtalt i Christian den Förstes Haandfæstning[3]).

Det er vist nok, at mange Retsforhold under Christian den Förste fik en ny eller forandret Skikkelse og jeg skulde fejle meget, dersom ikke ogsaa Laasforfölgningen hörer herhen. Saameget synes for det förste at være klart af den ovennævnte Forhandling for Rigsraadet, at det Slags Forfölgning paa hiin Tid ikke har været sædvanlig og at man ikke har havt bestemte Forskrifter angaaende dens Form; det vilde ellers være aldeles ubegribeligt, at en Mand i en saadan Embedsstilling som Rigens Hofmester kunde forelægge Rigsraadet et Spörgsmaal af den Beskaffenked. Imidlertid vil en nöjere Undersögelse af Spörgsmaalet selv udentvivl tjene til at give flere ikke uvigtige Resultater. Det maa nemlig bemærkes, at Erik Ottesen ikke i Almindelighed spörger om, hvorledes en Mand havde at forholde sig, der vilde forfölge en Ejendom til Laas, men at han spörger om Forholdsregler for *den* Mand, der vilde forfölge en Ejendom til Laas, *som han var i Besiddelse af.* Man ledes herved til at adskille de Tilfælde, i hvilke Laasforfölgningen var Resultatet af en foregaaende Retstrætte om vedkommende Ejendom, og dem, hvor Ejeren, uden at han havde været indviklet i nogen Proces, sögte at sikkre sig for Fremtiden ved at erholde en saadan Kongelig Stadfæstelse paa sin Adkomst, at der om dens Retmæssighed ingensinde kunde opstaae nogen Tvivl. De förste Tilfælde vare udentvivl i ældre Tider de almindeligste, og derfor finde vi i flere af de ovenfor anförte, at der efter de 4 Dombreve blev udfærdiget en Kgl. Befaling til flere Mænd (Commissarier) om at sætte Domhaveren i Besiddelse af Godset[4]), og först derpaa blev Laasebrevet udstedt; en saadan Executionsbefaling finde vi derimod ikke sat i Forbindelse med de senere Tiders Laasebreve af den simple Grund, at den, der reqvirerede Forfölgningen, selv var i Be-

1) Trykt i *P. Rhodes* Samlinger til Lollands og Falsters Historie II. 297.
2) N. D. Mag. I. 126.
3) See gamle danske Domme I. 5.
4) See ovenfor S. 101. 106. 107.

siddelsen og ikke ved Forfölgningens Begyndelse sögte at faae Dom over en Vederpart; dersom en saadan virkelig gaves, fremstod han först under Forfölgningen og sögte ved det udtagne Gjenbrev at gjöre sin Ret gjeldende. Heraf lader det sig da ogsaa forklare, hvorfor der blandt de Former, der skulde iagttages ved den senere Laasforfölgning,* der rimeligviis netop under Christian den Förste har dannet sig, ogsaa hörer den saakaldte *almindelige Stævning,* som slet ikke forekommer i Forbindelse med de ældre Laasebreve. Da Processen nemlig ikke var stilet mod en enkelt Prætendent, med hvem man var i Strid, men mod alle mulige, kunde det ikke være tilstrækkeligt ved sædvanlig Stævning at indkalde Vederparten til Herredsting og Landsting, men man maatte stævne efter Formularen, „*alle* i Danmark, som kjendes nogen Deel eller Rettighed at have i Godset“[1]). Ved de ældre Forfölgninger derimod lod man det beroe ved at lade Dombrevene læse til det Herredsting, hvorunder Godset laae og til det Landsting, hvorunder Herredstinget henhörte; stundom forekom ogsaa Stævninger[2]), udstedte af Rettertinget, men ved disse indkaldtes begge de tvistende Parter og de gik forud for Dombrevene, hvorimod den almindelige Stævning med Aars og Dags Varsel först blev udstedt efter det sidste Dombrev[3]).

Det turde ogsaa af det Anförte skjönnes, at Grunden, hvorfor man satte Forskrifterne om Laasforfölgningen i Forbindelse med Rigens Ret og Dele, rimeligviis ikke blot var den tidligere antydede, at begge Rettergangsformer krævede Udstedelsen af Konge-

1) See ovenfor S. 103.

2) See ovenfor S. 100.

3) Efterat dette var skrevet har jeg ved Hr. Registrator *Knudsens* Velvillie faaet meddeelt fra det Kgl. Geheime-Archiv to hidtil ubekjendte Laasebreve af *Christian den Förste* begge fra Aaret 1467. Det förste, dat. den 26. Juni 1467, lyder paa endeel Gods, som Kongen og Dronning Dorothea havde givet til det af ny opbygte Capel i Roeskilde Domkirke; heri nævnes kun de 4 Dombreve, Stævning og Stævnings Overhörelse, *men intet Stadfæstelsesbrev;* i Forbindelse hermed staaer et Diplom af 2den Januar 1466, som indeholder det 4de Dombrev, hvori vel 3 foregaaende Dombreve, men heller intet Stadfæstelsesbrev omtales. Det andet Laasebrev angaaer en Gaard i Bregentved, som tildömmes Jens Kieldsen, Kannik i Roeskilde. Da begge disse Laasebreve angaae Gods, som ikke var Gjenstand for nogen Retstrætte, og det ene endog Kongeligt Gods, kunde de synes at indeholde en Gjendrivelse af min Forklaring over Rigshofmesterens Spörgsmaal i 1471; thi hvorledes skulde det falde ham ind at spörge om, hvorledes en Ejer skulde forfölge sit Gods til Laas, naar Kongen 4 Aar iforvejen selv havde brugt denne Retsforfölgning og ligeledes ladet udstede Laasebrev til Andre? Jeg svarer hertil, at disse to Laasebreve ikke staae i större Strid med min Forklaring af Spörgsmaalet end med selve Factum, at Rigshofmesteren i 1471 har fremsat et saadant Spörgsmaal, og jeg veed ingen anden Maade at löse denne Knude paa, end ved at antage, at han ikke har spurgt saaledes i 1471, men vel 10 Aar tidligere — 1461. Jeg maa nemlig bemærke, at hverken *Wieselgreen* eller jeg, som have ladet den saakaldte Dom, hvori Spörgsmaalet forekommer, trykke, have havt andet for os end slette Afskrifter (Originalen findes ikke i Geheime-Archivet) og hvor let er det ikke muligt, at Afskriveren istedetfor MCDLX primo, har skrevet MCDLXX primo; til Beviis paa disse Afskrifters Uefterrettelighed vil jeg blot bemærke, at hos *Wieselgreen* læses Henrich *Wiinstrup,* og i min Udgave af gl. Domme efter Cod. Thott. Nr. 1991, 4to, Henrich *Vogenstrup*, hvor der skal staae: „Henrik *Meinstrup,* vor Landsdommer.“ Jeg tilföjer endnu, at Erik Ottesen allerede i Aaret 1457 nævnes som Rigens Hofmester (s. Danske Magazin III. 324).

lige Breve eller Befalinger, men ogsaa den, at Laasebrevet jevnlig fulgte efter Ridebrevet, eller med andre Ord, at den, som havde erhvervet Execution i en Ejendom, ved Laasebrevet sögte at sikkre sig dens Besiddelse for bestandig. Dog maa det herved erindres, at man i senere Tider fordrede, at Laasforfölgningen ikke maatte tage sin Begyndelse, förend Reqvirenten allerede var sat i fuldkommen Besiddelse af Ejendommen. Thi i en Dom af 1576[1]) hedder det, at Rigens Ret kræver: „Enhver udi Haand og Hævd at skulle have, saa og udi rolig Besiddelse hvad de til Laas ville dele", hvilken Regel ogsaa findes i Christian den Fjerdes Rigens Ret og Dele Cap. 60; ligesom ogsaa flere Domme vise, at den allerede begyndte Laasforfölgning maatte standse, saalænge Vedkommendes Adkomst ikke var fuldkommen beviist[2]).

Paa og efter Kong Christian den Förstes Tid er udentvivl Laasforfölgningen kommen stadig i Brug, uagtet vi fra denne Konges Tid kun have faa Laasebreve tilbage og jeg efter hans Tid og lige indtil Frederik den Andens Död ikke i trykte Kilder har kunnet opspore Efterretning om flere end henved en Snees saadanne Forfölgninger, hvoraf de fleste forekomme i Kong Christian den Tredies Tid. Naar man iövrigt veed, hvilken ugunstig Skjebne der har hvilet over vore gamle Diplomer, især over dem, der ere ældre end Kong Christian den Tredies Tid, kan dette ikke undre os; en stor Deel Laasebreve turde desuden endnu henligge i Archiverne, fordi man ikke har anseet det Umagen værd at lade dem trykke. Fra Kong Hans's Tid have vi Efterretning om fire Laasebreve; det ene fra 1495 er ikke engang trykt, men nævnes i Regestum Dipl. p. 567 efter et Citat i den saakaldte Codex Esromensis; det andet fra 1499 kaldes i Danske Magazin VI. 118 Kong Hanses Laasebrev paa Trundholms Eng ved Randers, hvorved den tilkjendes Mariager Kloster, men det i Magazinet aftrykte Document er ikke Laasebrevet selv, men den almindelige Stævning med Aars og Dags Varsel, som gik forud for Laasebrevet; dette er snarere at söge i det Document af 1501, som citeres i Magaz. anf. St. S. 119 under Titel af „Kong Hanses *Stadfæstelsesbrev* under Rigens Segl, hvori tildömmes Mariager Kloster alt hvis

1) Gl. Domme III. 295.

2) See Dom fra 1551 (gl. D. I. 171): „oc then Sag om Laasen saa lenge at stande udi Querstadt saalænge at der er gangen Dom paa Hovedsagen". Ligeledes i en Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Sag paakjendtes mellem Henrik Gyldenstjerne og Biörn Andersens Arvinger om Fiskeriet ved Nibe, hedder det: „Og Rigens Ret formelder, at hvem som noget Gods vil följe til Laas, den skal have det udi sin rolige Hævd og havendes Værge, oc efterdi forne Fiskeri udi saa Maade hænger udi Trætte, da vidste vi ikke paa denne Tid nogen videre Forfölgning til Laas forne Biörn Andersens Arvinger at kunne stæde, men indfinde Sagen igien for andre tilbörlige Dommere &c." (Rig. Domb. litr. H. p. 120 (b).

3) Jeg maa dog herved bemærke, at jeg kun indtil Aaret 1536 med nogenlunde Sikkerhed kan sige, at vi ikke i trykte Kilder have flere Laasebreve, fordi jeg her kan bygge paa Regestum dipl., som nu er færdigt til dette Aar; hvad det övrige Tidsrum angaaer kan der vel gives flere end dem, som jeg tilfældigviis er stödt paa.

Gods og Ejendom, som de med Lavhævd have indvordet.“ Det tredie Laasebrev fra Kong Hans, uvist fra hvilket Aar, er det til Torben Oxe paa Næsbygaard, hvormed den mærkelige Begivenhed indtraf i Aaret 1513, at det underkjendtes af Kongen og Rigsraadet, fordi det hele Raad erklærede, at det aldrig havde givet Rigens Cantsler (Jörgen Marsviin) Samtykke til at udstede det[1]). Det fjerde er fra Aaret 1503 angaaende Hesselager Mölle og har den Mærkelighed, at det siden er bleven bekræftet med et nyt Laasebrev af Christian den Tredie i Aaret 1546 og atter blev erkjendt gyldigt under en ny Sag i 1554[2]). Under Kong Christian den Anden nævnes en Confirmation fra Aaret 1515 paa et ældre Laasebrev „lydendes om Hogagger og en bygt Gaard i Stench, som Stubbe Kloster nogen Aar siden i Vere hafde og Christiern og Jeppe Christiernsen (i Skaane) og deres Arvinger var tildömt til evindelig Eje“[3]). Under Kong Frederik den Förste finder jeg tre Documenter, hvoraf det ene fra 1526 dog kun er et Dombrev paa Puggaard (i Ribe) „indtil bedre Beviisning fremkommer“[4]), altsaa kun et Fragment af en Laasforfölgning; det andet paa Rydegaard i Fyen, som Johan Urne i 1525 havde forfulgt til Laas, bliver kun paaberaabt i en Dom af 1554[5]), hvorimod det tredie er et fuldstændigt Laasebrev af 1532 paa Overskov Gaard til Henning Valkendorff[6]); deri nævnes först tre Skjöder og et Tingsvidne; dernæst Kongens Stadfæstelsesbrev *„paa disse Breve“*; saa 4 Dombreve og de övrige til Laasen henhörende Documenter. Det kan imidlertid ikke deraf sees, om Stævning er gaaet forud til Herredsting og Landsting, saaledes som Kong Christian den Förstes ovenfor anförte Dom befaler; men det kan gjerne være skeet, uagtet Laasebrevet intet derom indeholder. At der ikke gik Dom paa Herreds- eller Landsting, naar Ingen mödte efter Stævningen, var vist nok det sædvanlige, og derfor lyder Kongens Stadfæstelsesbrev ikke paa nogen forhen afsagt Dom, men allene paa Adkomstbrevene[7]). Fra Christian den Tredies Tid haves Efterretning om 9 Laasforfölgninger i de af mig meddeelte Herredagsdomme, nemlig fra Aarene 1546[8]), 1551[9]) 1556[a]), 1557[b]) og 1558[c]), og fra Frederik den Andens Tid om fem, nemlig fra Aarene 1560[d]), 1573[e]), 1576[f]), 1577[g]) og 1587[h]), hvoriblandt den mærkelige Laasforfölgning angaaende Herlufsholm (1573).

1) Udvalg af gamle Domme I. 34—37.
2) Gl. Domme I. 238—239.
3) *Suhms* Ny Saml. I. 4 H. 84.
4) *Terpager* Ripæ Cimbr. p. 481.
5) Gl. D. I. 242.
6) Actstykker, udgivne af Fyens literære Selskab. I. 164.
7) Jvfr. Christian den Fjerdes R. R. Art. 61 og 62, som kun nævner Adkomstbrevenes Fremlæggelse og Paaskrivelse til Herredsting og til Landsting, hvorpaa det hedder i Art. 63: „Dernæst saafremt paa Forfölgningen til Hjemtingene ingen Hinder ved Stævning eller Dom giort er, da haver den, som forfölges med *forbemeldte Tingsvidner*, at söge Rigens Kantsler“ &c.
8) Udvalg af gl. Domme I. 239. II. 273.
9) S. Skr. I. 169. a) II. 161 og 293. III. 167—168. b) II. 174. c) II. 260. d) III. 278. e) III. 185. f) III. 291. g) IV. 19—20. h) IV. 102.

Jeg skal af disse i Herredagsdommene omtalte Laasforfölgninger her kun udhæve, at man i flere af dem finder den Sætning udtalt, *at Laas er Lovens Ende og evig Tielse*[1]), der findes optaget i Christian den Fjerdes Rigens Ret Art. 80 som Slutningsbemærkning ved den hele Materie om Laas med de Ord: Saaledes er Laas Lovens Ende[2]). Ligeledes fortjener det at bemærkes, at i den Landstingsdom af 1582, hvori omtales Jörgen Lykkes Forfölgning til Laas af Haslevgaard, antages, at enhver Deel af Jordegods, som forfölges til Laas, maa være særlig navngivet i Laasebrevet, og at ældre Domme paaberaabes som Hjemmel for, at hvad der var forfulgt til Laas ikke maatte formindskes ved Rebning eller i andre Maader. Hermed bör endnu jevnföres en Yttring i en Dom fra 1554; da nemlig Frants Brockenhuus om det Laasebrev paa Rydegaard, som Johan Urne havde erhvervet 1525, bemærkede, „at det löd paa Rydegaard allene med sin rette Tilliggelse og at deri ikke var benævnt nogen Aasteder eller Markeskjel, og at derfor Urnes Arvinger ikke dermed kunde afvende nogen Sandemands-Gang eller Rebning, men meente, at Hr. Johan Urnes Arvinger ikke kunde vide, hvad Rydegaards rette Tilliggelse var, förend der kom Sandemænd og siden Reebsmænd til og udviste hver hvad ham af Rette burde", gav Dommen denne Mening Medhold, efterat Sagens Lejlighed „grandgiveligen" var overvejet[3]).

Det her Anförte tör være tilstrækkeligt til at vise, hvorledes Laasprocessen först lidt efter lidt har uddannet sig i Praxis ligefra Christopher den Andens til Frederik den Andens Tid. De Formularer, som vi have tilbage fra det 16de Aarhundrede og som siden skulle meddeles i Forbindelse med Formularerne for Executionsprocessen eller den saakaldte Rigens Ret og Dele, ville tjene til at vise Anvendelsen af flere af de Regler, som vi her have havt Anledning til stykkeviis at paapege. Men förend jeg gaaer over til at meddele de herhen hörende Actstykker, turde nogle Bemærkninger om denne Executionsprocesses Oprindelse og Natur ikke være ganske overflödige, saameget mere som den i den Form, hvori den hos os har udviklet sig og bestaaet i mere end 400 Aar (fra 1282—1683), synes at have været ganske ejendommelig for vort Fædreneland.

---

1) Gl. D. II, 292. 301 og III. 167, hvor det hedder: „sagde vi saa af for Retthe, at eptherdi Laas er Lougsens Ende" &c.

2) Ogsaa om Biskoppernes Paakjendelse af Nævningers og Sandemænds Domme samt af alle Sager, der vare afgjorte ved Eed, sagde man, „at den skulde være *Lovens Ende*," see det mærkelige Stykke fra Christian den Andens Tid i Danske Magazin VI. 360 om Bröst paa Bisper, Prælater og Kirkens Personer, og i Christian den Andens Haandfæstning (hos Behrmann II. 49) siges det samme med det Tillæg: *som vor skrefne log siger*, uden at vi ere istand til at paavise nogen Lov, hvori disse Ord findes, (see min Indledning til 5te Bind af gamle danske Love XXIV. Not.) I Uplandslovens Slutning forekommer en lignende Talemaade: friþer se lykt (Lukkelse, Ende) at laghum ok laghæ fallum. wæri guþ mæth os allum.

3) Gl. Domme I. 243.

Kofoed Ancher har allerede erindret, „at Kongerne alt fra gammel Tid, naar nogen besværede sig hos dem som retteslös, have brugt at understötte Rettens Haandhævelse med deres Breve“[1]) og han har saa klart udviklet, hvorledes den besværlige Executionsmaade ved Nam, til hvilken vore Provindsiallove henvise Domhaveren, og de indirecte Tvangsmidler ved Idömmelse af Böder, Tabet af Manhælg og Lovfældning, som under visse Betingelser kunde anvendes[2]), maatte gjöre det nödvendigt, at tye til Kongen som Lovens Vogter (gæslæman) for at faae Ret over en modtvillig Domfældt, der ikke vilde fyldestgjöre Dommen, at jeg ikke skal opholde mig ved at paavise denne Nödvendighed, men kun tilföje, at vore Provindsiallove aldeles ikke omtale nogen Maade, hvorpaa Execution i faste Ejendomme kunde udföres, og at det vel især har været i saadanne Tilfælde, at man maatte söge Hjelp hos Kongen. Hvor tidligt man hermed har begyndt, kan vel ikke afgjöres, men jeg vil dog minde om, at allerede Knud den Stores saakaldte verdslige Lov[3]) Cap. 16 fastsætter, at Ingen maatte söge sin Ret hos Kongen, undtagen han ikke kunde faae Ret i sit Herred. Ligeledes finde vi tidlig i England under den normanniske Retsforfatning, at Cantsleren, efter en bestemt Formular og mod Erlæggelsen af visse Gebyrer, udfærdigede Kgl. Breve, som gik ud paa Dommes Execution. I den saakaldte Tractatus de legibus, som tillægges *Glanvilla* og som er skrevet i Slutningen af det 12te Aarhundrede, finde vi en Mængde saadanne Formularer[4]), i hvilke *Houard*[5]) har troet at finde megen Lighed med de bekjendte formulæ *Marculfi*, som datere sig fra det 7de Aarhundrede. Naar man læser hos Glanvilla 1. 7, at ved Sagernes Forhandling in curia regis skulde Klageren vente paa den Indstævnte i 3 Dage, og, naar han da ikke mödte, skulde der i Löbet af 15 Dage udstedes 3 nye Breve med Paalæg om at möde, og dersom han da ikke mödte, blev han dömt efter Klagerens Paastand, og naar man ligeledes seer af 1. 32, at den Indstævnte kun skulde bie een Dag efter Klageren[6]), bliver man ikke lidet forundret, naar man kjender den i de

---

1) Sml. jnrid. Skr. II. 607.

2) Jvfr. min Retshist. §. 200.

3) „And ne gesece nan man þone cyning buton he ne mote beon nanes rihtes vyrþe innan his hundrede“.

4) Især i 12te og 13de Bog; udgivet af *Houard* Traité sur les coutumes Anglo-Normandes Rouen 1775. 4 Tom. 1. ogsaa i *G. Phillips* englische Reichs- und Rechtsgeschichte, 2det Bd. S. 337 ff. See ogsaa en Mængde Exempler i *Fleta*, som i II. c. 62 de remediis in actione debiti, og c. 70 de compoto reddendo per breve. Jvfr. endnu leges Baronum (eller quoniam attachiamenta,) cap. XLIX, hos *Houard* II. 318 ff.

5) *Houard* anf. Sted II. 318, hvor han gjör den samme Bemærkning om de gamle Skotske Retsformularer.

6) Cap. 7: „Summonitus autem ad diem prefixum aut venit aut non, aut nuntium aut essonium (Forfald) mittit aut neutrum. Si neque venit, neque mittit, adversarius ejus, qui petit adversus eum, die statuta coram Justiciis appareat et se adversus eum liti offerat (byde sig i Rette) et ita in curia per tres dies expectabit. Si vero nec quarta die venerit — iterum per aliud breve summonebitur per intervalla quindecim dierum ad minus. — Et ita tribus summonitibus sub hac forma emissis, si non ad tertiam summonitionem venerit neque miserit, capietur tenementum (Gaarden) in manum domini Regis et ita per quindecim dies remanebit. Et si infra illos quindecim dies non venerit, adversario ejus adjudicabitur

angivne Terminer aldeles lignende Procesform i vor Rigens Ret og Dele. At Angelsachserne, som allerede havde deres curia regis tilligemed cancellarius, hvis Form og Indretning kun blev modificeret efter Normannernes Erobring[1]), ogsaa have brugt en saadan Retsforfölgning, er ikke usandsynligt, og man kunde derfor fristes til at antage, at Knud den Store i England var bleven bekjendt med denne Retsform og at han kunde have indfört den i Danmark. Provindsiallovenes Taushed vilde neppe afgive et afgjörende Modargument, da de ikke havde Anledning til at omtale et Retsmiddel, som maatte ansees for extraordinært og kun sjelden kom til Anvendelse, og den Slutning heller ingenlunde staaer fast, at ingen Retsformer skulde have været i Brug her i Landet, som ikke i Lovene vare blevne berörte. Det har tvertimod i den senere Tid ved Undersögelsen af Diplomer og gamle Domme hyppig viist sig, at vi have havt Retsinstitutioner og ved Sædvanen hævdede Retsformer, som Lovene aldeles ignorere. Jeg vil imidlertid ingenlunde paastaae, at en lignende Proces til Execution ved Kongens Breve, som den ved Rigens Ret og Dele foreskrevne, allerede har været i Brug paa Knud den Stores Tid; jeg anseer det tvertimod for sandsynligere, at den först har dannet sig i Midten eller Slutningen af det 13de Aarhundrede. Det var paa denne Tid at Kongemagten i flere europæiske Stater havde consolideret sig efter hæftig Kamp baade med Gejstlighed og Adel. Saaledes herskede i Frankrig Ludvig den

---

saisina (Besiddelsen) &c. Cap. 32: „Expeditis his, quæ circa absentiam tenentis (Besidderen, her: Sagvolderen) frequentius solent accidere, de his quæ de *absentia petentis* fiunt, restat inspicere. Et quidem si ad *primam diem* non venerit — tum juxta considerationem curiæ dimittetur tenens sine die, si præsens fuerit vel per se vel per alium, ut debet, ita tamen ut petens tale recuperare habeat adversus eum, si iterum inde placitare voluerit, quale modo habere debeat". *Glanvilla* anförer derpaa de forskjellige Meninger om Virkningen af Sagsögerens Udeblivelse, i det Nogle havde antaget, at han vel kunde anlægge ny Sag, men skulde betale Kost og Tæring (*custum* et expensas) og et nyt Breve, Andre, at han aldeles havde tabt sin Ret til at tale paa Sagen paa ny, og atter Andre, at han som Foragter af Kongens Breve maatte være i Kongens Unaade og at det maatte beroe paa Kongen, om han maatte anlægge ny Sag. Med de af 1..7 anförte Forskrifter stemmer næsten ordret overeens den Skotske Lov Regiam majestatem lib. 1. 7, som har til Overskrift: de tenente summonito, qui neque venit, neque mittit. (*Houard* l. c. p. 51). Denne Overeensstemmelse er iövrigt ikke forunderlig, da *Philips* (Engl. Rechtsgesch. I. S. 201 Not.) udentvivl har Ret, naar han anseer hiin Skotske Retsbog for en senere Omarbejdelse af den saakaldte Glanvilla.

1) See *Phillips* anf. Skr. S. 47 ff. jvfr. samme Forf. Geschichte des angelsächsischen Rechts S. 77. *Crabb* (History of English Law chap. IX) mener dog, at „Brevia" först kom i Brug efter Erobringen og især under Henrik den Förste (1100—1135); de fik da det sachsiske Navn *writs* istedet for det latinske brevia, hvorved skulde tilkjendegives, at de indeholdt et kort Udtog af Klagen. Man havde allerede för Henrik den Ottendes Regjering et Værk: de natura brevium, som under denne Konge forögedes og udgaves af den berömte Jurist Fitzherbert (förste Gang trykt 1534, siden 1537 under Titel: *La Novel natura brevium*, og sidst i London 1794.) Ordet *breve*, eller egentlig *breves*, forekommer iövrigt allerede i Cod. Theod. paa flere Steder (som t. Ex. i l. 2 de incorpor. „breves officii palatini" l. 3 de debit. fisci, og l. 2. C. de excusat. artif.) men i Betydningen af Register. — De pavelige Breve og selv vort danske *Brev* har neppe anden Oprindelse end fra den latinske Benævnelse. Naar Eriks Sjell. L. VI. 17 omtaler „Vor Konungs bref" turde det være et af de ældste Steder, hvor Ordet forekommer.

Niende og Philip den Smukke, i Tydskland Keiser Rudolf, i Norge Magnus Lagabæter og i Sverrig Magnus Ladelaas med langt större Myndighed end deres Forgængere, og hvad *Gejer* bemærker om den sidstnævnte Konge, „at hans Tid udmærkede sig ved et nyt Begreb om Kongelig Magt og Ret“ [1]), er ikke blot anvendeligt paa Sverrig. I det man næsten overalt fölte Trang til ved Love og paabuden Landefred [2]) at sætte Grændser for Anarchie og Vilkaarlighed, rodfæstede sig ved Siden af Erkjendelsen af Gejstlighedens Supremat dog tillige den Anskuelse, at det var Kongernes Sag, at vaage over Retfærdighedens Haandhævelse og at det verdslige Regimente var dem forlenet af Gud, hvilket hos os allerede udtales i Jydske Lovs Fortale og siden forkyndtes af den myndige Prælat Jacob Erlandsen, der, i det han i Striden med Christoffer den Förste appellerede til Innocents den Tredies bekjendte Lære om de to Sværd, indrömmede, at Kongen var Dommer i verdslige Sager [3]). Vilde man med Hensyn til vort Fædreneland indvende, at Hierarchiets Anmasselser netop truede med at tilintetgjöre Kongemagten under Christopher den Förste og Erik Menved, og at Aristocratiet just begyndte at rejse sig under Erik Glipping og for en stor Deel var Grund i Rigets Ulykker under Christopher den Anden, maa man deels ikke glemme, at Gejstlighedens og Adelens Kamp mod Kongemagten efter Tingenes naturlige Gang begyndte og endte sildigere i Norden end i det övrige Europa, deels at denne Kamp selv var et Vidne om, at Kongemyndigheden havde gjort Fremskridt, og endelig at tilfældige Omstændigheder, som den, at baade Erik Glipping og Erik Menved bestege Thronen i deres umyndige Aar og at Christopher den Andens Personlighed saa slet svarede til hans höje Kald, nödvendig maatte bidrage til at standse en rask Fremgang. Som umiskjendelige Yttringer af Kongemagtens Udvikling og Betydning vil jeg her blot nævne, at Danmark fik den förste Lov om crimen læsæ majestatis i Erik Glippings Forordning af 1276 [4]), ligesom

---

1) Svenska Folkets Historia I. 187—188.

2) I Frankrig Ludvig den Niendes Etablissements, i Danmark Jydske Lov 1241, i Norge Magnus Lagabæters Guletingslov 1274, i Tydskland Landefreden 1271 og 1281 under Kejser Rudolph, som En af hans Samtidige kaldte *lex animata* (*Schmidt* Geschichte der Deutschen III. 393), i Sverrig Skenninge Stadga fra Aaret 1285 (mod lönlige Samband).

3) Scr. R. Dan. V. 597: „cum sicut duo sint gladii, materialis et spiritualis, ita duo principes sive *judices* et diversa judicia &c. Jvfr. *Kongespejlet* S. 798.

4) Naar jeg kalder denne Forordning (trykt i Anchers Lovhist. II. 532) den förste Lov om den Gjenstand, som dens Titel forkynder, har jeg ikke overseet, at Vitherlagsretten har en Bestemmelse om at öve Judasværk mod sin Herre og Konge, og at ogsaa Eriks Siell. Lov taler om at före Avindskjold mod Kongen og Riget, men ligesom den förste kun sigtede til Vitherlagsmændene, saaledes angaaer den sidste kun det egentlige Landsforræderi, og der tales ikke, saaledes som i Erik Glippings Forordning, om „ponere insidias vel machinari in mortem domini sui.“ Iövrigt har denne Forordning ingen haarde Straffe, og det synes fornemmelig at have været Hovedsagen at bestemme Procesformen; den gaaer nemlig ud paa, at Kongen skulde vælge de 12 Nævninger, men dette fandt ikke Pluralitetens Bifald paa Danehoffet; det hedder nemlig: „quod rex quasi actor nominaret purgatores supra dictos, nullis

man næsten samtidig i Sverrig 1280 anvendte den romerske Lex Julia majestatis paa Oprörerne mod Kong Magnus[1]).

Naar vi see, at Erik Glippings Forordninger af 1282 begynde med den Bestemmelse, at Kongens Breve ikke skal gives mod Nogen, förend han er dömt ved Herredsting og Landsting og ikke har villet rette for sig efter Dommen, er det klart nok, at Forfölgningen med Kongens Breve ikke först daterer sig fra denne Forordning; den forudsættes aabenbar som bekjendt, og det er kjendeligt, at man maa have havt Exempler paa, at Kongen ved umiddelbare Befalinger har foregrebet Rettens Pleje og ikke afventet Dom paa Herreds- og Landsting, hvilket forresten ikke kunde ansees som noget Indgreb, saalænge Instantsfölgen ikke var bestemt, hvilket först senere skete. Naar *Kof. Ancher* anseer den gamle Forordning, som han har ladet trykke i Lovhist I. 600 og 605 paa Latin og som han antager at være den samme, der findes paa Dansk i Lovhist. II. 548, i hvilken Forordning ogsaa bestemmes Straf for at sidde tre Kongebreve, (tres literæ amonitoriæ) overhörig, for ældre end Erik Glippings af 1282[2]), er det i Strid med hans Yttring til Fortalen af Lovhistoriens 2den Deel, hvor han tillægger Christoffer den Anden denne Forordning. Det er i senere Tider blevet antaget[3]), at den er givet af Christoffer den 1ste; dersom dette var Tilfældet, maatte man antage, at Forfölgning med Rigens Ret ved Kgl. Breve allerede för den Tid fandt Sted; thi det er af Forordningens Udtryksmaade klart, at den ikke indförer denne Executionsproces, men forudsætter den som bekjendt. Endskjöndt det er vanskeligt med Bestemthed at afgjöre, hvilken Tid hiint Lovstykke tilhörer, synes dog selve Bestemmelserne om Kongens Breve at være ældre end Erik Glippings Forordninger af 1282 og följelig ikke fra Christoffer den Andens Tid; thi disse Forordninger omtale 4 Kongens Breve, ligesom ogsaa 4 saadanne nævnes i Valdemar den Fjerdes Haandfæstning af 1326, hvorimod det omtalte Lovstykke kun kjender tre Breve. Ogsaa den Bestemmelse, at Kongen skulde være berettiget til den Domfældtes Hovedlod og til desuden at idömme ham vilkaarlig Straf, hvorimod han var forpligtet til at holde Domhaveren skadeslös og desuden betale ham tre Mark for hvert Brev, som den Domfældte havde siddet overhörig, maa enten tilhöre en ældre Tid eller i al Fald snart være ophævet, da den aldeles ikke passer ind i det System af Retsregler angaaende Forfölgningen med Rigens Ret, som vi finde opstillet i Erik Glippings Forordninger af 1282 og som man i det mindste i senere Tider ansaae for Hovedloven angaaende denne Gjen-

placuit de regno exceptis paucis, qui huic dicto concilio interfuerunt, sed affirmarunt, quod reus debeat eos nominare".

1) *Gejer* l. c. S. 185.

2) Saml. jur. Skr. II. 608.

3) Af *Schlegel* i Anm. til Anchers saml. jur. Skr. 768 Not. og i Skand. Lit. Selsk. Skr. for 1806 II. 310—311 og af *Larsen* i Nord. Tidskr. IV. 43.

stand, hvorfor den ogsaa i Herredagsdomme citeres som Rigens Ret, see t. Ex. Dom af 18. October 1562[1]).

Jeg vil derfor ved at meddele samtlige Lovstykker angaaende Rigens Ret og Dele, som ere ældre end Christian den Fjerdes under dette Navn bekjendte Lovgivning, gjöre Begyndelsen med det omtalte Lovstykke, som dog synes at være det ældste. Det er kun herved endnu at bemærke, at Ancher har meddeelt det först under Titelen: Constitutiones Valdemari R. (Lovhist. I. 600 ff.) og siden, efter et andet Haandskrift, som constitutio Christophori Regis (ibid. 605). Jeg giver det fjerde Capitel, som vedkommer Rigens Ret og Dele, efter Aftrykket paa förste Sted med Tilföjelse af Varianterne efter det andet Haandskrift, som jeg efter Ancher vil kalde C.

I.

(4). *De contemptu literarum*[2]).

Siquis contempserit trinas literas super[a]) *aliqua causa a domino rege datas, Rex satisfaciat leso et pro qualibet litera in recompensam dampni et laboris solvat ei III marcas et capitalem porcionem in*[b]) *mobilibus tantum confiscari faciat delinquentis et puniat pro sue libito voluntatis, sic*[c]) *tamen, quod post publicationem*[3]) *litere regis differantur confiscatio et pena per mensem.*

Paa Dansk lyder dette Stykke hos Kof. Ancher (Lovhist. II. 548) noget kortere saaledes:

---

1) „Efterdi *Rigens Ret* klarligen udi Bogstaven formelder, at Kongens Breve skal paa ingen gives, förend han er lovligen kiert paa Herredsting og Landsting og vil der ej stande til Rette". Gl. Domme I. 300.

2) I Anledning af denne Titel og Lovstykkets Indhold kan det bemærkes, at i den engelske Retsbog fra det 12te eller 13de Aarhundrede, som bærer Navn af Henrik den Förstes Love, anföres, at contemptus brevium ansees som en Forbrydelse, der medförte, at den Skyldige dömtes i Kongens Naade og Unaade („in misericordia regis") see leges Henrici primi cap. 13 § 1 i Ancient laws and institutes of England. Lond. 1840 fol. p. 227. jvfr. her i Lovstykket Udtrykket: „puniat pro sue libito voluntatis." a) Istedetfor super aliqua causa hedder det i C. amonitorias. b) C. *om.* in mobilibus tantum. c) C. *om.* sic et *seqq.*

3) Denne Publication skete ved Brevenes Læsning til Tinge efterat först Seglet var brudt; det hedder derfor jevnlig, at Laugdagsbrevene *brydes,* s. en Dom af 1589 (Gl. Domme IV. 145 og Christ. d. 4. R. R. Art. 17, 27, 30 o. fl.). Om denne Bryden af Seglet findes i Leges Baronum cap. 57. 2 följende Forskrift: „Primo præsentatur tale Breve Ballivis in plena curia et indilate Præpositi illud aperiant, *ita quod aliquantulum sigilli appendeat sive adhæreat cauda Brevis,* et postea in continenti legatur Breve &c." Ved *cauda* forstaaes den Pergamentsstrimmel, der var afskaaret af Brevet, men saaledes at dens ene Ende hængte fast dermed, derpaa stukket igjennem det og ved Brevets Sammenlægning lagt under Voxet, hvor Seglet blev aftrykt, jvfr. *Du Cange* voc. cauda chartarum. I Gehejmearchivet bevares adskillige ganske smaa Dombreve, hvis paa den sammenlukte Side paatrykte Segl næsten udgjör hele Brevets Störrelse.

Hwo sum kungs thry breuæ sitær yuærhöör, kung scal göræ hin scathælöös oc giuæ hanum thre marc foræ hwært breuæ til hans scathægiæld. Kung hauæ hans houætloot thær ywærhöör saat oc pine hanum æftær sint wald.

II.

Kong Erik Glippings Forordninger om Rigens Ret og Dele af 1282.

Förend jeg meddeler disse Forordninger, der ikke hidtil have været trykte efter nogenlunde gode Haandskrifter, maa jeg forudskikke den Bemærkning, at naar *Kof. Ancher* ved at omtale de to Forordninger, som bleve givne i Aaret 1282 paa to Rigsdage kort efter hinanden, den ene i Vordingborg i Marts Maaned og den anden i Julii, kalder den förste den *Sjellandske* og den anden den *jydske* Forordning[1]), fejler han udentvivl i at ansee den förste som en Lov for Sjelland allene og den anden som given for Jylland[2]). Ligesom han har godtgjort, at Erik Glipping i Aaret 1284 gav tre Forordninger for Sjelland, Skaane og Jylland og derved har rettet sine Forgængere, som antoge, at Kongen kun havde givet een Forordning[3]), saaledes troer jeg, at det lader sig bevise, at der ogsaa i Aaret 1282 saavel paa Rigsdagen i Vordingborg som paa den i Nyborg ere emanerede 3 samtidige Forordninger for de nævnte Provindser med enkelte Afvigelser for hver især, saaledes som deres forskjellige Retsforfatning udkrævede. Jeg kan her vel ikke före det fuldstændige Beviis, men tör vel antage det bragt til mere end Formodning, naar jeg fremlægger en Forordning for *Skaane*, givet paa Rigsdagen i Vordingborg, hvoraf man i det mindste vil erkjende, at den Vordingborgske Forordning ikke var givet for Sjelland allene, ligesom ogsaa den Nyborgske Forordning i Cod. Arn. Mag. Nr. 11 8vo[4]) har til Overskrift: Incipit preuilegium *danorum* og altsaa tilkjendegiver sig som en almindelig Forordning, hvorfor den ogsaa findes i det Rantzovske Haandskrift Nr. 136 4to og det Arne-Magnæanske Nr. 40 4to, som begge indeholde *Skaansk* Ret. Resultatet heraf er, at Forskrifterne om Rigens Ret og Dele i den Vordingborgske Forordning ikke ere særegne for Sjelland, ligesaalidet som de i den Nyborgske særlig givne for Jylland, men at den sidste Forordning eller rettere de flere paa den Nyborgske Rigsdag givne Forordninger have hævet de tidligere Bestemmelser om samme Gjenstand, som kort iforvejen vare givne for Sjelland og Skaane og rimeligviis ogsaa for Jylland.

---

1) Sml. jur. Skr. I, 512—513, jvfr. 509 Not.
2) *Suhm* har heri fulgt Ancher (Dmks Hist. X. 839).
3) Saml. jur. Skr. I. 526 ff.
4) Om dette Haandskrifts Ælde og Beskaffenhed, see min Fortale til Jydske Lov S. XV.

Den omtalte Vordingborgske Forordning for Skaane, som *Ancher* synes at have overseet, fordi den kun lidet afviger fra den Sjellandske, skal jeg nu meddele efter en Pergamentscodex i den Grevelig Holsteinske Manuscriptsamling paa Lethraborg[1]), i det jeg tillige vedföjer Varianter af det Rantzovske Haandskrift (R), af Cod. Arn. Magn. Nr. 40, 4to, hvor den ligeledes findes fuldstændig[2]) (jeg har betegnet den med A) og af Cod. A. Magn. Nr. 36, 4to (B), hvor dog Tidsbestemmelsen mangler. Endelig har jeg ved udmærket Stiil gjort opmærksom paa de vigtigste Afvigelser fra den Sjellandske Forordning, som findes trykt i Ghemens Udgave af den Sjellandske Lov, hvis væsentligste Varianter jeg har antydet ved et G.

Den Vordingborgske Forordning.

Thættæ[3]) *ær then logh ær konung erek konungs cristoffer sun gaf i worthingæborgh æfter alle danæ rath oc the withær tokæ.*

Thæt[4]) hauær oc Konung[a]) iat riket. at ængen man scal fangæs. utan han warthær för loghlikæ forunnæn[b]) for riket. utan han warthær taken mæth thiufnæth ællær han takær quinnæ mæth wald. ællær han hoggær ællær han dræpær man i thæn[c]) by ær konung ær i oc warthær sva uphalden[d]) with sin gærning.

Um[e]) *konungs bref.* Thæt hauær oc[f]) konung iat.[g]) at hans bref scal ofnæ ængen man giuæs. för æn han ær loghlikæ kærth a hæræzsthing. oc[h]) ofnæ lanzsthing. oc wil æi thær[i]) til rættæ standæ hwærken mæth[k]) logh oc æi[l]) mæth bötær. tha scal konung giuæ et bref.[m]) oc biuthæ hanum[n]) at rættæ[o]) sic forinnæn fæmtæn daghæ. ællær mæth logh. ællær mæth bötær. Kumbær han æi för[p]) æn a thæn sæxtændæ dagh. tha scal han rættæ withær hin ær[q]) a hanum kærær. oc böte bondanum[r]) marc ær bref tok. oc konunge thre mare. Um[s]) han rættær[t]) æi tha. tha giue konung annæt bref. oc biuthe hanum at rættæ i[u]) ti daghæ. Kumbær han æi för æn a thæn ælliftæ dagh. tha göre bon-

---

1) Et smukt Haandskrift af Skaanske Lov, maaskee fra Slutningen af det 13de Aarhundrede.

2) *Kof. Ancher* anf. St. I. 329 siger, „at i nogle Haandskrifter af Skaansk Lov, nemlig den Rantzovske, samt Nr. 36 og 40 i Qvart findes foruden den skaanske Fdg. 1284 ogsaa den Vordingborgske af 1282, maaskee fordi denne Anordning om Dommes Execution i *Sjelland* er bleven brugt ligeledes i Skaane", men han har ikke bemærket, at den Anordning, som disse Haandskrifter indeholde, virkelig er en *Skaansk* Forordning.

3) Denne med röde Bogstaver skrevne Overskrift mangler saavel i A og B som i G.

4) Dette Stykke mangler i A. B og R.

a) Konings ræth i riiget G. b) forwunnen G. c) i thæt hærrith eller G. d) grepen ther wether G. e) G. *om.* Um — bref. f) A. *om.* oc. g) AR. *add.* sit righe. — giffueth B. konungs ræth G h) B. *om.* oc ofnæ lanzthing. i) tha A. k) B. *add.* ræth oc ey meth. l) A. *om.* æi. m) G. *add.* offuær hannem. n) hanum ræth innen &c. G. o) retthe innen femthen &c. ABR. p) AR. *om.* för æn. q) ther AB. r) bondhen en march &c. AG. — B. *add.* en. R. *add.* ena. s) En G. t) gör æi tha ræt tha &c. AB. u) innen ABGR.

danum ræt. oc böte hanum tua marc fore bref oc konunge thre[a]) marc. Um[b]) han rættær æi æn tha. tha giuæ koning thrithiæ bref. oc biuthe hanum[c]) at rættæ i[d]) fæm daghæ. Kumbær han æi för æn a thæn siættæ dagh. tha göræ bondanum ræt oc böte hanum thre marc fore bref. oc konunge thre[e]) marc.

Oc sithæn giuæ konung fiærthæ bref. oc kalle hanum fore[f]) oc biuthe hanum at rættæ. swa sum nu ær mælt oc böte konunge fyrthiughu marc. *sua*[g]) *gothæ sum sæx marc oc tiughu oc siæxtæn örtogh i rethæ pænningæ. Thættæ*[h]) *ær i skanungæ logh.* Wil han æi tha for konung kummæ æftær the bref. tha wise konung till[i]) af sin garth skiællikæ[k]) mæn at latæ göræ bondanum ræt. oc late[l]) wirthæ ut siæx marc af hans bolpænningæ[m]) fore thæt[n]) bref ær[o]) han hauær taket. oc konunge *siæx*[p]) *marc oc tiughu. oc siæxtæn örtogh* oc ni[r]) marc fore[s]) thry bref. oc mer scal man æi af bondanum takæ foræ thæn sac. Æn warthær thæt sua at nokær man takær[t]) bref ofnæ[u]) usot man sua at han ær æi loghlikæ thingkærth. tha böte[v]) bondenum thre marc. oc konunge thre marc. forthy at han saghthe konunge[x]) æi[y]) sant.

Thæse[z]) logh waro giuen a thæn thorsdagh ær næst war fore palmæ sundagh[æ]) a thæt hof ær i worthingæburgh war. oc thær war withær biscop pætær af Wiborgh. biscop tuke[ö]) af arus. biscop tuke[a]) af ripæ. biscop inguar af siælænd.[b]) greuæ otte af ramsbærgh.[c]) hærræ[d]) waldemar af rostok. Greue albrict af likæn.[e]) Greuæ albrict af æwærsteen.[f]) Junkhærræ bærnærth[g]) af gustruæ[h]) oc thær til) the bæstæ mæn af riket. bathe lærthe oc leke. Thær[k]) ær thusænd wintær oc tu hundræth wintær oc fyræsintiugh[l]) wintær oc[m]) en wintær. oc tolf ukær. sithæn war hærræ war föd. oc sua til thæn[n]) dagh ær[o]) thænne logh war giuen.

Det sees heraf, at det egentlig er Hensyn til den Skaanske og Sjellandske Myntforskjel, som udgjör Forskjellen mellem den Skaanske og Sjellandske Forordning[4]). — Den

---

a) sex ABR. b) En om G. c) hanum ræth innen &c. G. d) innen ABR. e) nii AR. f) forde B. g) rede penningæ thette ær ræt siælantz low oc wil han æy tha &c. G. I de Arne Magn. Haandskrifter Nr. 3, 11 og 22 hedder det: *thæt ær i siælantz logh.* h) *forti at thette ær skaninge* &c. ABR. :) G. *add.* hanum. k) gothe men oc skellige at göre AB. gothæ men skællikæ at göræ &c. R. l) oc the sculle wirthe bonnen VI marc &c. G. m) bo G. n) ABR. *om.* thæt. o) ther AB. p) XL marck oc swa ni mark fore the III bref &c. G. r) thre B. s) G. *add.* the. t) G. *add.* tyllighe. u) pa usægther man G. v) ABR. *add.* hin thær bref tock. x) G. *om.* konunge. y) usannende AB. usannande ther a B. usanne G. z) Det Følgende mangler i B. æ) Det er den 19. Marts, see Regest. diplom. ö) tyghe AG. tyko R. a) tyghe A. tyko R. — G. *om.* biscop = ripæ. b) roskilde AR. c) ransborgh AR. d) hærtugh AR. e) Glickæn G. f) awersteen AR. g) berner aff gutzstrou AR. h) gustrulia G. i) *add.* allæ. k) G. *om.* fyræsintiugh wintær. l) A. *om.* oc en wintær. m) G. *om.* thæn ... ær. o) ther A.

4) Til denne sigtes ogsaa i enkelte Haandskrifter af den Lundske Stadsret., s. ved Cap. 46 Anm. i min Udgave; ligeledes hedder det i Tillægget til Gaardsretten i Cod. Reg. Nr. 3124: En Mands Bod er xx godhæ Marck och Overboed er sex Marck oc xx og xxvi Örtuger. Swo ær oc um Fridköp samælund. see min Udg. af gl. danske Love V. Fort. S. X.

Deel af den Nyborgske Forordning, som vedkommer Rigens Ret og Dele, skal jeg nu anföre efter Cod. A. M. Nr. 11, 8vo [1]), med Varianter af Cod. A. M. Nr. 443, 12mo (C) og Cod. A. M. Nr. 40, 4to, (D), hvilken sidste ved et Tillæg godtgjör, at det Exemplar af Forordningen, hvorefter den er afskrevet, har været en særskilt Redaction, der har været bestemt for Skaane, og at altsaa Forordningen ingenlunde har været gjeldende for Jylland allene.

Af den Nyborgske Forordning.

„Item nullus super aliquibus causis contra aliquem literas regis [a]) debeat impetrare, nisi causa ipsius prius ventilata fuerit in placito [b]) et discussa, sed postquam primam literam [c]) taliter impetratam supersederit contumaciter, consequenti [d]) soluat unam marcham et III marchas regi ultra id, [quod] [e]) pro quo in prioribus placitis est convictus, pro secunda tantum et pro tertia [f]) tantum, sed pro quarta consequenti [g]) III marchas et regi soluat XL marchas, et si talis bona mobilia non habet [h]), sed tantum terram, extunc officialis domini regis moneat eum, ut infra mensem tantum vendat de terra sua in quantum regi et bondoni tenetur [k]), quod nisi fecerit, officialis [l]) sub estimacione bonorum jus regis et bondonis recipiat et non amplius de [m]) terra sua. Sed [n]) si non sufficiat terra ad soluendum, defectus ille pro rata parte cedat regi [o]) et bondoni. Et si aliquis contra ea, que dicta sunt, literas impetrauerit minus [p]) juste, soluat bondoni tres marchas [q]) et similiter regi tantum.“

Sammenligner man nu denne Forordning, som blev givet den 24. Julii 1282, med den Vordingborgske af 19. Marts s. A., vil man see, at denne for det förste forandres derved, at Böderne til Sagsögeren for förste, andet og tredie Brev ere nedsatte til 1 Mark, men at derimod for det 4de Brev tillægges ham 3 Mark, hvorimod den Vordingborgske Forordning tillægger ham 1 Mark for förste Brev, to for det andet, tre for det tredie, og endelig naar det kommer til Execution efter det fjerde Brev, 6 Mark; denne Forandring er iövrigt ikke af stor Betydenhed for det Tilfælde, at 4 Breve maatte udstedes, thi da tilkom efter begge Forordninger Sagsögeren for alle Breve tilsammen 6 Mark. Men Hovedsagen er, at den Vordingborgske Forordning kun havde indskrænket Executionen til

---

1) At jeg meddeler denne Forordning efter den latinske Text og ikke paa Dansk, i hvilket Sprog den ogsaa forekommer, er fordi den latinske unægtelig er Originalen, jvfr. *Ancher* saml. jur. Skr. I. 548. Not.
a) regias CD. b) suis placitis D. c) C. D. *add.* regis. d) conquerenti D. e) C. D. *om.* quod. f) C. D. *add.* eciam. g) conquerenti D. h) habuit C. habeat D. i) B. *add. ita tamen quod emenda pecuniaria in singulis causis in dyocesi Lundensi intelligatur sicut ibidem consuetum est ab antiquo et in consilio apud Vorthingborg publice dietum fuit.* k) satisfacere valeat, quod &c. C. l) C. D. *add.* regis. m) de dicta terra D. n) Et D. o) D. *add.* pariter. p) injuste D. q) similiter et tantum regi D.

Lösöre, hvorimod den Nyborgske bestemmer, hvorledes der kunde skee Execution i den Domfældtes faste Ejendomme, dersom han ikke efter skeet Opfordring solgte saameget, som der behövedes til at udrede alt hvad der tilkom Kongen og Domhaveren. Af mindre Betydenhed er det, at den Nyborgske Forordning overdrager Kongens Ombudsmand Executionen, hvorimod den Vordingborgske siger, at den skal skee ved skjellige Mænd, som Kongen dertil udnævner af sin Gaard (d. e. af dem, som tjene ved Kongens Hof.)

Der er iövrigt i ingen af disse Forordninger bestemt det mindste om Fremgangsmaaden, der skulde iagttages med de 4 Kongelige Breve, om Varselet, eller om Maaden, hvorpaa Indförsel skeete o. s. v.; og ligesaalidt finde vi derom noget foreskrevet i den senere Lovgivning lige indtil Christian den Fjerdes bekjendte Lov; med Undtagelse af et eneste Sted i Valdemar Eriksens Haandfæstning af 1326 hersker der en fuldkommen Taushed om denne Forfölgningsmaade, og dette Sted angaaer allene Bödernes Störrelse, da det foreskriver, at for ingen af de 4 Breve maatte Kongen faae mere end Domhaveren, altsaa navnlig ikke 40 Mark for det fjerde, men ikkun 3 Mark, en Forandring i det Bestaaende, som dog den senere Praxis ikke erkjendte. Det paapegede Sted lyder saaledes:

„Item pro literis regis convicti emendabunt *regi tanquam bondoni et non ultra,* videlicet pro prima litera unam marcam denarior., pro secunda tantum, pro tercia tantum et pro quarta tres marcas denariorum[1]).“

Naar vi altsaa ikke af Lovene kunne faae nogen Underretning om Executionsprocessens Form, ere vi henviste til Praxis, i hvilken den unægtelig har dannet sig, og vi have da i Almindelighed ingen andre Kilder at öse af, end Domme og Diplomer. Imidlertid möder dog her den heldige Omstændighed, at vi have nogle Optegnelser om denne Gjenstand og dertil hörende Formularer tilbage, som rimeligviis ere blevne forfattede paa Frederik den Andens Tid, i hvilke man udentvivl vil finde Forbilledet for Christian den Fjerdes Rigens Ret og Dele. Men inden jeg gaaer over til at meddele disse Actstykker, skal jeg anföre de Diplomer og Domme, hvori jeg tilfældigviis har fundet nogle Oplysninger, tildeels om Gjenstande, der ikke beröres i hine Optegnelser. Herhen hörer först et latinsk Brev af 26. Marts 1398 til Kong Erik af Pommern, udstedt af 4 Væbnere, hvori de underrette Kongen om, at de ifölge Kongelig Befaling og i Overeensstemmelse med Landets Love have *i Forening med Kongens Foged* sat Henrik Clausen i Besiddelse af Byen Thrustrup. Det lyder efter Originalen i Gehejme-Archivet saaledes[2]):

1) Anchers Lovhist. II. 2 Till. 552.

2) Af dette og fölgende Diplomer har Hr. Registrator *Knudsen* havt den Godhed at meddele mig Afskrifter.

„Illustri Principi Dno *Erico, Dacie, Norwegiæ, Sweciæ Gothiæque Rex* (sic) & *Duci Pomeraniæ Petrus Martini* de *Wiby, Petrus Dænæ* de *Haslæ, Thorbernus Jensson* de *Örslöf,* & *Petrus Jensson* de *Syöerop,* Armigeri, Salutem in Domino cum humili nostro servitio. Majestati vestræ declaramus, quod nos regale mandatum vestrum exequti, virum nobilem *Hinricum Claweson* in veram possessionem oppidi *Thruwethstorp, assumpto nobiscum vestro Advõcato,* introduximus secundum leges terræ, prout in litteris vestris Regalibus nobis demandastis. In cujus exequtionis fignum figilla nostra sunt appensa. Datum Anno Domini Millesimo trecentesimo nonagesimo octavo, crastino annunciationis beatæ Virginis."

Det andet er et aabent Brev af 1430 af lignende Indhold, men det er her Fogden paa Arsherreds Ting, som tilligemed 4 Mænd bekjendtgjör, at de have indfört en Enke med hendes Börn i to Gaarde; Kongens Breve kaldes her *Laugmalæ* Breve, en Benævnelse, som de senere maa have ombyttet med *Lavdagsbreve.* Det lyder saaledes:

„Allæ Mæn thettæ breff se och höræ læset hielsær Pæther Mychelssön, Fageth pa Arshæretsthyng, Jes Nielssön i Tygestörp, Tymme Botzendale i Calundborg, Jes Rus i Flinthorp, Karl Niælssön i Wæstræby, euinnælige meth Guth. Kungöre wii alle men nerwærendhe oc tilkomænde, at, æffter wars Herris Aar Tusende Firæhundrœde oc Thyuge pa thet Thiende, then Thorsdaug, som S^ti Mathei Daug i Höst war wppa, tha fördæ wy Hederlig Quinne Mærdæ Atzære oc hennes börn i two Gardæ i Bregninge i Arshærrit, i then ene gart boor en Man heder Anders Paulsön, i then andræ Gard boor en Man heder Jes Pætherssön. Then for^de Mærdæ fördæ wy, som förre ær saucth, æffter konungens Laugmalæ breff oc Inciglæ, oc æffter thy som Landz-Laugh wtwiser. Item haffue wy henne oc hennes börn the thwe Garde fryth oc wærneth, sosom oos war til budet. Til mere beuissilse thettæ forscreffnæ henge wy wore Inciglæ fore thettæ breff. Datum ibidem anno, die & loco supradicto."

Det tredie er en Befaling fra Kong Erik af Pommern fra Aaret 1431 til 4 Mænd om i Forening med Kongens Foged at indföre Steen Basse paa Cecilie Billes Vegne i *„legemlig Eje"* af endeel Gods, som ulovlig havde været pantsat (formodentlig af hendes Mand eller Sön Oluf Bille) og var blevet hende tildömt ved 4 Kongelige Breve; det lyder saaledes:

„Wii Erick met Gwths Nathe Danmarckes, Sweriges, Norges, Wendes oc Gotes Koning, Hertugh i Pomern helse Ether, som boo i Siæland, kerlighe met Guth oc Wor Nathe, Wi biwthe hos Ether Pæther Oxe, Thorbern Jensen, Per Taa oc Jep Andressen, at the met them taghe Wor Foghet, oc thenne Breffwiser Her Sten Basse, Ridder paa Cecilie, P. Billis Weghne *til leghemelieh Æye* införe j Goths, som ær *Bwtthorp* Garth meth sine Tilliggelse. Item i *Springstorp* Marck met Agher oc Tilliggelse, en Garth j *Jwtherop*, en Garth j *Olby* oc j *Systorp* en Garth, hwilke som Jesse Nielsen til pant war sat, hwilcke for^ne Goths

som for^{de} Her Sten [pa for^{ne} Cecilie Billis Wegne laghlighe met fire Wore Koninglighe Breff tildömde ære oc enge Breff ther j moth taghne, hwilke Goths som Olaff Bille wlofflighen moth Cice Bill Vilichet pantsat oc sold haffthe oc at the thenne for^{ne} Her Sten j the for^{ne} Goths werne oc Ræt skikke æffter Landzlagh. Datum *Gabenöö* Anno Domini MCDXXX primo feria secunda proxima post festum conceptionis beate Marie Virginis, nostro sub Sigillo ad ....."

Et Diplom af 1439 viser, hvorledes Steen Basse, som senere havde kjöbt bemeldte Gods af Cicilie Bille, af Fogden og 4 Mænd var bleven indfört i Besiddelsen af Godset.

„Alle Men thette breff see eller höre, them helse wy Barskat, Höwetzman apa Holbæcks hws, Jens Hörd, Peedher Olaffssön, Radman oc Byman i then samme steth, oc Philpus i Gurdæ (Gurrede) ewindelige meth Guth. Kungöre wy thet alle Men, ath ar æffter Gutz birdh MCDXXXIX then fredagh næst æffter Ste Johannis Baptiste dagh, at wy tha meth oss hawæ thaget kungens Foghet oc in at haue fördh en Wælbirdugh Man *Her Sten Basse Riddere,* thenne breffuiser innen Gorde oc i Gotzs, som ære firæ gardæ i *Thingtued*, som nw innen boo Jep Andersson, Per Grwbæ, Jes Andersson, oc Peder Brydie, oc tre Garde innen *Botorp,* som nw innen boo Mats Reyenssön, Age, oc then trjdie ligger ödæ, i *Myærlöse hærith,* innen *Söstorp Soghen* liggendis, huilcke for^{ne} Gotz som for^{ne} Her Sten köptæ aff Cyce Billes oc aff Olaff, henne Soon. Tel wynnesbyrdh ære wore Ingcegle hengde nædæn fore thette breff. Giffuet ar oc dagh som forscreffuit star."

Dette Diplom omtaler vel ikke Execution, men viser, at man ansaae det for nödvendigt at sætte Kjöberen i legemlig Besiddelse af Godset, hvilket jeg har viist paa andre Steder[1]) at være forudsat i senere Domme som gammel Retsregel, og da den Indsættelse og Indförelse, som de forrige Diplomer omtale i Anledning af Execution, vistnok er skeet paa samme Maade[2]), skal jeg endnu anföre et Diplom af 1448, som viser, at Fogden og 4 Mænd satte Kjöberen paa *Gavlbænken*[3]) i den tilskjödede Ejendom og overleverede ham Nögle og Laas og lode de Vordnede (Fæsterne) tage Fæste af ham, alt til Beviis paa at Ejendommen virkeligen var bleven overleveret. Dette mærkelige Diplom lyder saaledes:

„Allæ Mæn thettæ breff höræ æller see helse wi Magnus Magnussön, Hæretz Foghet i Walborgshæreth, Thorbörn Jeiepssön aff Stigs Bergby, Pæther Jenssön aff Gerdloff, Nes Jenssön aff Skulleleff, oc Anders Jeiepssön aff Qvalmlösæ, kerlighæ meth

1) See Udvalg af gl. Domme III. Fort. S. XVIII.

2) See ogsaa Udtrykket corporalis possessio i det S. 101 anförte Diplom fra 1323.

3) Det er det fornemste Sæde i Huset, Höjsædet; rigtignok staaer der i Diplomet Golf Bænk, hvorved man kunde tænke paa Gulv og Bænk, men at der skal læses *Gavlbænk*, sees af et lignende Diplom, udstedt af Oluf Ingemersen (eller Ingversen), Foged i Faxeherred, hvor en lignende Indsættelse beskrives med de Ord: „effter Lowen indförde, *po Gavlbænk sætthe,* Nygle antvorde oc fulmectig giorde offuer Huss oc Grundh &c." Dette Diplom, som ligeledes bevares i Gehejme-Archivet, er fra 1471.

Gudh. Göræ widerlicth meth thettæ warth opnæ breff, Aar æfter Gudz byrdh MCDXL octavo then Thorsdagh for S^ti Jorians Dagh lowflighæ infördhæ wi Wælbyrdhugh Man Herræ Thorbern Byllæ aff Alendæ, Riddære, i Skuldorp liggendis i Walbyrgs Hæreth och i Kyzstorp, oc i en Gardh i Hwalsiö oc i Brægnæthweth, oc i et Thorp therhoos, oc i V. Gardhæ i Kynnelösæ, ok sidhen i allæ the Gootz till Skuldorp liggæ, i hwar the hælst liggæ i Siælandh, i en Sösterdeell i allæ for^da Gootz oc Gardhæ, ofwerwærindis Herræ Sten Bassis Foghet, Lassæ, som Foghet ær i Thytebergh, met Herræ Stens fullæ Makth, oc sagdhæ at hafdhæ förræ met wæret in at föræ oc antwardhæ Heræ Thorbern allæ for^dæ Gootz, som Heræ Sten hanom tha befalith oc bethet hafdhæ oc sköot vppa Siælendfars Landhsthingh, oc sættæ wi for^dæ Heræ Thorbern vppa *Golff-Bænk,* oc fingæ hanom Nöglæ oc Laas, oc lodæ wardnæthe fæstæ aff hanom, oc fulgiordhæ wi hanom thet i allæ Made, som Loghen vthviser, som vi loglighæ tilltaghnæ woræ vppa Siælandzfaar Landz-Thingh. Till ytermere Wissæ oc forwaringh hængæ wi ware Inceglæ nædhen fore thettæ breff. Gifuith Dagh oc Tiidh, som forescrefwith staar."

Hvad de Oplysninger om Forfölgning med Rigens Ret angaaer, som jeg har fundet i *Herredagsdomme,* da ere de vel ikke mange, men ikke ganske uvigtige. I en Dom af 29. Januar 1568 hedder det saaledes: „at det befindes at være *Rigens Ret*, som altid tilforn skeet er, naar slige vigtige og store Sager forefalde, at slige Sager optages nogen Tid eller til almindelige Herredage, og *efterdi at Rigens Ret medförer, at hvilken som skyder paa videre Beviisning, som for nogen Sag staaer, at ham da lægges Tid for*", saa udsættes Sagen, hvorved Lauritz Rostrup forfulgtes med Rigens Ret af Albret Skeel og Johan Brochenhuus, til förste almindelige Herredag[1]). Paa slige Udsættelser til næste almindelige Herredag forekomme jevnlig Exempler, men i Christian den Fjerdes Rigens Ret er denne Gjenstand ikke berört.

Naar det i en Dom paa Kongens Retterting fra 1573 hedder: „Og Rigens Ret ikke *bemelder,* heller der skal være 6 Uger eller 3 Uger mere eller mindre imellem at Gjenbrevet er taget og Stævningen skal tages, men *bemelder allene,* at naar Gjenbrevet er taget, maa man tage Stævning og lade den læse lovligen", saa har jeg allerede paa et andet Sted, hvor jeg har meddeelt denne Dom, bemærket[2]), at heraf kan sluttes, at Rigens Ret paa den Tid maa have været skriftlig optegnet (jvfr. Christian den Fjerdes Rigens Ret Cap. 20). Ligeledes hedder det i en Dom fra 1576, at „Rigens Ret kræver: Enhver udi Haand og Hævd at skulle have, saa og udi rolig Besiddelse, hvad de til Laas ville dele"[3]) og i en fra 1579: „Efterdi vor og Rigens Ret formelder, at den, der tiltaler og

1) See Gl. Domme III. 63 Not.
2) Gl. Domme III. 185 Not.
3) Anf. Sted III. 295. jvfr. herovenfor S. 111.

tager Stævning, skal möde 6 Ugers Dag og byde sig udi Rette med sin Gjenpart förste Dag, anden og tredie; kommer den anden ikke og möder inden 3die Soel gaaer ned, da bliver han nederfældig, men den, som tiltales og stævnes, bör ej at forbide uden förste Dags Soelgang; om den, der tiltales, ikke möder, da vorde han i lige Maade nederfældig[1]), hvilke sidste Sætninger ordret anföres i to Domme fra 1581[2]) (jvfr. Christian den Fjerdes Rigens Ret c. 24 og 26).

Disse Retssætninger findes ikke i Erik Glippings Forordning af 1282, der ellers i Domme citeres under Navn af Rigens Ret[3]), men derimod i flere Haandskrifter af en saakaldet „Instruction at forfölge Rigens Ret med her udi Danmark til Indförelse, Römning og Laas", og man kunde vel derfor tænke sig, at denne rimeligviis paa Frederik den Andens Tid forfattede Anviisning, som jeg siden skal meddele, turde være den paaberaabte Rigens Ret, der enten kunde have været meddeelt Rigens Kantsler til Efterlevelse eller af ham være udstedt til Efterretning og saaledes have havt et Slags offentlig Auctoritet. Jeg tvivler heller ikke paa, at hine Domme virkelig sigte til et saadant skriftligt Regulativ eller i al Fald en gammel Optegnelse om hvad der burde iagttages ved Rigens Forfölgning, men om det netop er den, vi have tilbage, er vel noget tvivlsomt paa Grund af en Dom af 21. October 1577[4]). Da nemlig Christoffer Giöe havde ladet sin Foged paa Clausholm fordele ved Villum Birk for Restancer og han forfulgte denne Sag ind for Rigens Ret, indvendte Fogden, at ingen Forfölgning mod ham kunde finde Sted, fordi han ikke var stevnet og fordeelt ved sit Værneting, og da Giöe erindrer, at han ikke vidste, at han havde nogen Gaard eller holdt Huus andensteds (end paa Clausholm), hedder det i Dommens Conclusion, hvori Fogden erklæres qvit for Forfölgningen, dersom han kan bevise at have noget saadant Brofiel, „som han paaskjöd": efterdi Rigens Ret *medförer*, at hvem som taler paa Lösöre, da skal han fare til det Herredsting, hans Brofiel er udi, som han tiltale vil, og siden fare et Ting til Landsting og ej mere udi Juttland &c." — Vel findes de sidste Ord om Forfölgningen til Landsting i den saakaldte Instruction, som jeg derfor ogsaa ved denne Lejlighed har citeret, men de förste, som i Sagen netop ere de væsentlige, at Vedkommende skal söges ved det Herredsting, under hvilket hans Bopæl henhörer, findes ligesaalidet der, som noget andetsteds i de Optegnelser om Rigens Ret og Dele, som jeg har havt ihænde. Imidlertid turde det vel være, at denne Sætning heller ikke *saaledes* fandtes optegnet; thi naar Dommen siger, at Rigens Ret *medförer*, synes det ikke at være noget Citat, men det er snarere en Fölgeslutning af hvad Rigens Ret bestemte om For-

1) Gl. Domme III. 322.
2) Anf. St. IV. 1. 4. Jvfr. ovenfor S. 114—115.
3) See ovenfor S. 125.
4) Gl. D. III. 304—305, hvor jeg ogsaa har henviist til bemeldte Instruction.

fölgning, hvis Gjenstand var *Jordegods;* her skulde Sagen forfölges ved det Herredsting „som Godset udi ligger", hvoraf da Retten slutter, at denne Sætning ikke kunde finde Anvendelse paa Lösöre, men at man i saadanne Tilfælde maatte holde sig til den almindelige Regel, at stævne der, hvor den Tiltalte havde Bopæl.

III.

Jeg gaaer nu over til at omtale og meddele de *Optegnelser og den saakaldte Instruction om Rigens Ret og Dele,* som vi have tilbage, og der, ligesom alle lignende Efterretninger der ere blevne i Behold, fortjene saameget mere Opmærksomhed, da de maa træde istedetfor en juridisk Literatur, som paa den Tid ikke existerede. Det fölger iövrigt af sig selv, at deres Indhold maa benyttes med behörig Kritik. Den eneste af saadanne Optegnelser angaaende Rigens Ret og Dele, som er trykt, er den *Langebek* har meddeelt i D. Magaz. I. 36—37 og om hvilken han bemærker, at den er udskreven af en gammel Papirs-Codex og formodentlig forfattet för Reformationstiden; vi kunne tilföje, at den ikke vel kan være ældre end i det höjeste fra Midten af det femtende Aarhundrede, paa hvilken Tid Titelen af Rigens Cantsler, som her forekommer, först er kommen i Brug[1]). Da den er temmelig kort og allerede trykt, heller ikke væsentlig afvigende fra de mere udförlige Efterretninger, som her skulle meddeles, finder jeg det unödvendigt at gjentage den. Udförligere er nedenstaaende, som er taget af Cod. Arn. Magn. Nr. 11, 4to, et Pergamentshaandskrift, der maaskee er fra Slutningen af det 15de eller fra Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, men som i Slutningen, blandt endeel Notitser fra det femtende Aarhundrede og Begyndelsen af det 16de, ogsaa indeholder Christian den Andens Haandfæstning. Strax efter Erik Glippings Forordning af 1284 begynder fölgende Optegnelse:

„So skall man deelæ jordhe-gotz for Righens Kanseler.

Hwo som haffwer iordegots y sin fry haffvende wære oc wil thet forfylge meth *Logsbreff*[2]), tha skall han so begynne att deelæ oc forfylghæ til hæritztingh, om ther

1) See Prof. *Larsen* i hist. Tidsskr. I. 281.

2) Skal vistnok betyde *Laasebrev*, ikke *Lavdagsbrev*, da der forudsættes, at den, som forfölger Godset, har det i Besiddelse, og den förste Stævning til Herredsting lyder paa, om Nogen kjender sig Deel i Godset, og saaledes forudsættes der ikke, at Vedkommende procederer til Indförsel. Imidlertid forlader Forf. strax dette Æmne og omtaler de bekjendte 4 Lavdagsbreve og „Delemanden, som æsker Bondens Faldsmaal". Han vedbliver nu fremdeles at beskrive Processen til Indförsel for Rigens Kantsler, og gjör den Bemærkning, at paa lignende Maade procederes der for Rigens Ret i alle Sager, men dog saaledes, at naar de angaae Gjeld, Löfter (Contracter) eller deslige, udstedes Römningsbrev (ikke Ridebrev). Og först derpaa gaaer han over til at beskrive, hvorledes man kan erhverve *Laasebrev* paa det Gods, hvori man har ladet sig indföre, og han ender med at bemærke, at man ligeledes kan faae Stadfæstelse og Laasebrev, naar man har Lavhævdsbreve eller Ejendomsbreve paa Godset, som man altsaa ikke har erhvervet ved Execution.

nogher kænder seg deel eller rettighet udi ath haffue, ath thii tha möde meth hanum, efftersom fogden them tha for retthe fyndhenes wordher, at delæ then sag medh lagdaff, at tage ther eth tingswitne effther oc före then bevisning til landzthing oc gyffwes ther i rætte oc beskreuet effthærsom logh oc retthe ær. Siden skal man föræ then bewisning til righens kanseler oc thereffter tage *lagdaffsbreff*, som ær fyrst XV dags breff, X dags breff oc V dags breff oc stragsbreff, oc righens kanseler mo gyffue the III breff först ud samfeld oc tage III ß for hwert breff effther gammel sedwane. Item nar thii III breffue löste[1]) oc lowlig forfulde ære till thet hæritzting, som gotzet y ligher, oc hwært breff skall besegless meth fogdens insegle, thages ther icke genbreff therforinden, tha delæman kommæ ighen till righens kanseler, oc hannem giffues tha fierde lagedags breff, som kalles stragsbreff, oc therudi eskes bondhens faldsmall eller[2]) *hörelss* (hölss). Item nar thesse breffue lofflig löste ære oc beselet meth fogdens insegle oc ighen komme til righens kanseller, tha mo han giffue *indförelssbreff*, som kalles ridhebreff, effter gammel sedwone. Nar delæman logligh indförd ær i gotzet effther ridebreffs lidelsæ, tha skal han tage thet beskreffuet paa pergament o (af?) syne indförelssmen, hwor meghet gots thii haffue hanum indförd, oc före then bewisning ind for *kanslerii*, at breffuet ær fuldgiort oc tage framdels *stadfestells* oppaa, at gotzet hanum tildömes. Item tages icke genbreff indhen thet ath indförelssbreff ær fultgiort, tha mo icke kanselær giffue ghenbreff, men hvo ther oppaa noget skadher, han begynne ath deelæ hiem till hæritztingh oc landztingh oc sydhen for righens kanselær, saa lenghe han fangher indförelss, om then, for saghen ær, tager icke genbreff. Tages oc gienbreff, tha skal delæman tage VI ugers steffningh ath möde for *kanselerens reth* VI ughedag effterat breffuet ær löst oc tage mode po bode sydher med begges theres bewisning, som the therpaa haffue. Möder oc anthen theræ meth syn bewisning saa ath (ɔ: paa) steffnædagh, tha giffues then bewisning, ther mödher, oc giör then nederfellingh for sagen, ther hieme syddher[3]), oc then dömæs tha at begynne saghen ther som han loed hinne oc then framdels ath forfylghe effther loghen oc sedwane meth righens canselers breff. Saa ær um alle VI Ughe Steffning, y hwat sag thet ær y, nar genbreff ær taget. Item saa er oc begynnels i alle delæmoll bode om iordegots oc alle andre sager, men ær ther (thet) oc om gield eller löfft eller thesligest, tha skal kanseleren giffue *rymebreff*[4]) som *friidlöst* breff effter IIII lagdags breff, om genbreff icke

1) *löste*. Man kunde troe ved förste Öjekast, at herved sigtedes til Brevenes Indlösning hos Rigens Kantsler, men *löste* betyder læste, saaledes som der jevnligen i det Fölgende skrives ö for æ, ligesom ogsaa ö for o eller aa, som Lösæbref for Laasebrev.

2) Jeg formoder, at her er en Skrivfejl og at det bör hedde: Faldsmaal for Overhörelse (Overhörighed).

3) Jvfr. Gl. Domme I. 118.

4) Det saakaldte Römningsbrev, hvorved den Domfældte, naar han ikke rettede for sig inden 6 Uger, erklæredes fredlös, jvfr Christian den Fjerdes Rigens Ret Art. 31.

tages a ting, ath böthe hwes som han skyldug ær eller ath ryme meth andre fridlöss men indhen 6 Ugher effther breff ær löst. Item[1]) *nar stadfestels ær giffuet effter indförsel i iordegots,* tha skal then löses (ɔ: læses) lydelig tiil tinghe och besegels met dommerens insegle til witnisbyrd. Saa skal oc alle breffue giöris, ther aff riigens kantseler tages, oc VI Ugher effter stadfestelse er löst med saa mange Dages rom, som faris kan fr... (fran ther?) som gotzet ligher oc ind till kanseleren, om gienbreff icke tages therforinden oc delæman tha ighen kommer til kanseleren, tha mo han giffue thereffter *domebreff* först (förstæ dombret), Saa er oc om alle IIII domebreff ligerviis saa möget rom[2]) mellom hwer, som för ær sagdh. Nar fierde domebreff kommer, tha skall thet skriffues po pergament met hengendes inseglæ. Nar tesse IIII domebreff loglig löst ære oc forfuld oc tages therfore icke genbreff, thaa mo deelæman föræ alle IIII domebreff till kanseleren oc giffue han *almindelig Steffning* paa VI ugher oc eth aar offuer alle them, ther seg kenner deel eller rettighed i thet gotz at haffue, ath thii indhen then thid möde paa retthertingh med alle theres breffue oc bevisning, som the therpaa haffue, oc nar then steffning löses (læses) til tinge, tha skal ther tages tingswitne paa hvad dag hun löst worder, oc nar aar oc dagh ær forgonget, tha skal then bewisning följe steffningen ind tiil kanzeleren oc bewise, at tidhen ær lofflig framgangen. Kommer icke en tha genbreff, tha mo kantzeleren giffue VI Ugers steffning, som kalles *alhörels*[3]) om thet gots. Nar the sex uger forgangne ære ok kommer icke gensuar i noger made, tha skal delæman tage alle syne breffue oc bewysning, som han paa thet gots haffuer oc udgiffuen ære, bode eydoms breff, tingswittne oc alle andre, oc indföre them allesammen for kanzeleren, saa at thær ær icke brysth i nogerhande made, tha giffues hannem thereffter *losæbreff* effther loff oc gammel sedwone, oc sydhen nydher han thet loflöst[4]). Item haffuer man laghöwd paa noghet gotz, tha tager seg effter laghöwdbreff stadfestning af kanzeleren oc sydhen forfylghe thet meth dombreff oc alle retthegange tiil lösebreff, som forscreffuet staer. Saa er oc gammel eiedomsbreff, oc tage stadfestning paa them &c.“

Denne Anviisning til Forfölgning med Rigens Dele og med Laas, som vistnok ikke er ældre end Christian den Förstes Tid, har vel, som jeg ovenfor S. 128 i Anmærkningen har erindret, paa en forunderlig Maade i Begyndelsen sammenblandet begge Dele, men den Maade, hvorpaa den siden adskiller dem, forekommer mig dog at være et Beviis for Rigtigheden af min Hypothese, at Laasforfölgningen oprindelig har været indfört som Beslutning paa Executionsprocessen og först senere er bleven anvendt uden nogen forud-

1) Her begynder den egentlige Beskrivelse af Laasforfölgningen.
2) Det vil sige med 6 Ugers Mellemrum mellem hvert, saaledes som er sagt om 6 Ugers Stævning.
3) Formodentlig Skrivfejl for: *Overhörelse,* jvfr. Christian den Fjerdes Rigens Ret, art. 71.
4) *loghlöst,* ɔ: uden at give Lov, före Beviis for sin Adkomst, jvfr. J. L. I. 44.

gaaet Retstvist, for at erholde Stadfæstelse paa Lavhævd og anden Adkomst, hvilket Forf. netop tilkjendegiver ved i Slutningen at sige, at Laasforfölgning ogsaa i saadanne Tilfælde var anvendelig. Iövrigt findes alle, saavel til Forfölgningen med Rigens Dele, som til Laasforfölgningen, henhörende Documenter fuldstændigen angivne og tilbörlig adskilte og betegnede med deres rette Navne; saaledes ved Executionsprocessen i Jordegods: de 4 Lavdagsbreve, af hvilke det sidste kaldes *Straxbrev*, hvis Udstedelse iövrigt kan hindres ved *Gjenbrevet;* derpaa Indförselsbrevet eller *Ridebrevet;* saa Ridemændenes Erklæring om at have udfört Indförselen, og derpaa *Stadfæstelsesbrev* paa Godset; efter en Episode om Procesmaaden efter udtaget Gjenbrev og efterat have bemærket, at, naar Delemaalet gaaer ud paa andre Gjenstande end Jordegods, træder *Römningsbrev* istedetfor Ridebrevet, vender Forf. tilbage til den Domhaver, som har faaet Stadfæstelsesbrev paa sin Indförsel, og viser nu, hvorledes han skal gaae tilværks for at faae *Laasebrev*, nemlig ved at erhverve de 4 *Dombreve*, derpaa *almindelig Stævning* og endelig dens almindelige (6 Ugers) *Overhörelse*, alt under Forudsætning af, at intet Gjenbrev er udtaget.

Naar der tillægges Kantsleren for hvert af Lavdagsbrevene 3 Skilling „efter gammel Sædvane", saa menes derved de saakaldte Skriverpenge, og jeg vil til Sammenligning anföre, at i Christian den Andens saakaldte Gejstlige Lov Cap. 42 tillægges Landstingsskriveren 2 Skilling for hver Stævning, 6 Skilling for et Tingsvidne og 8 Skilling for et Dombrev, naar det er paa Pergament, ligesom sammesteds Cap. 53 og i Verdslige Lov Cap. 17 (20) Kost og Tæring for en Part bestemmes til 4 Skilling om Dagen, og 4 Skilling er ligeledes det höjeste, som ifölge Frederik den Andens Kallundborgske Reces Cap. 6 skal betales for et Tingsvidne, som gives beskrevet til Herredsting og Landsting. I den Instruction angaaende Rigens Ret, som jeg nedenfor skal meddele, vil man finde Skriverpengene kun lidet höjere ansatte (6 og 8 Skilling). I Christian den Fjerdes Rigens Ret Art. 81 derimod faaer Rigens Skriver for intet Brev mindre end ½ Daler og for Ride- og Laasebrev endog 4 Daler.

Den oftere her under Navn af Instruction omtalte Beretning eller Optegnelse angaaende Rigens Ret er forekommet mig i 6 Papirs-Haandskrifter, af hvilke de tre findes paa det store Kongelige Bibliothek, det fjerde blandt de Arn. Magn. Haandskrifter, det femte tilhörer mig selv, og det sjette det Kielske Universitets Bibliothek, hvoraf Hr. Etatsraad *Falck* for endeel Aar siden har havt den Godhed at sende mig en Afskrift. Det er denne, som jeg nedenfor skal meddele med tilföjede Varianter af Cod. Reg. Nr. 3129, 4to (A.), Cod. Thott. Nr. 1991, 4to (D.) og Cod. Arn. Magn. Nr. 28, 4to (B.); det tredie af de Kongelige Haandskrifter, Nr. 1119, fol., stemmer aldeles overeens med det Kielske Haandskrift, og det, som jeg selv ejer, med Cod. Arn. Magn. Nr. 29, 4to (B.). Kun i B.,

D. og i mit med B. overeensstemmende Haandskrift[1]) förer dette Stykke Titel af: *En Instrucs* (i D. *Instruction*) *att forfölge Rigens Dele her i Danmark til Indförsel, Römning og til Laas.* I det Kieler Haandskrift har det til Overskrift *Rigens Rett;* i A. hedder det blot: Huorledis man skal forfölge Rigens Dele. At det er forfattet i Frederik den Andens Tid, gjöre flere Omstændigheder sandsynligt, i det mindste kan det ikke være ældre; i flere Formularer nævnes Kong Frederik den Anden, saavel i det Kieler Haandskrift som i A.; B. og D. have vel *Christian,* uden at nævne Tallet i Kongerækken, men B. har paa to Steder i Formularerne Aarstallet 1574; A. har et Sted 1559. Af Stederne, som nævnes i Formularerne, kan neppe sluttes noget, da man synes at have samlet Formularerne fra forskjellige Steder[2]), og det er vel rimeligt, at det kun er ved en Skjödeslöshed, at Stedet paa nogle enkelte Steder er blevet staaende, da man ellers, ligesom i den Kielske Codex, overalt har betegnet Steder og Personer ved det bekjendte N. (nomen). Formularerne have iövrigt saameget mere Interesse, som Christian den Fjerdes Rigens Ret Art. 17 siger, at den sædvanlige Rigens Brevstiil overalt skal fölges som tilforn, hvor den ikke ved bemeldte Lovgivning udtrykkelig blev forandret.

At jeg har lagt det Kieler Haandskrift til Grund, er fordi jeg anseer det for at indeholde den ældste Redaction, uagtet Udeladelsen af de nys omtalte Navne vel kunde frembyde en Indvending. Mine Grunde stötte sig paa adskillige Tillæg i A. og B., som have Udseende af at være senere Rettelser og Forbedringer, ligesom ogsaa A. udelader Stykket „om Ridemændene, som trykke sig ved at gjöre Indförsel", en Bestemmelse, der heller ikke findes i Christian den Fjerdes Rigens Ret og Dele.

(*Rigens Rett*[3]).

Huo[4]) som Rigens Diele vill föllige[a]) offuer nogen Riddermanndtz Mandt, hand skal först, eller[b]) hans fuldmyndige Bud, fare til Herritsting der som[c]) Godzet udi ligger[d]),

1) Orthographien i dette Haandskrift er yderst slet, som t. Ex. i Overskriften: En Indstrugtz att fölge Riigens Dielle her y Danmark till *Försell och Rögningh.* Til Skjödeslösheder i dette Haandskrift hörer ogsaa, at Formularen til Ridebrevet er afskrevet to Gange, den ene Gang med Overskrift: *Straxbref,* men dette mangler aldeles.

2) Saaledes nævner A. paa to Steder Skaane, men paa et tredie Sted forekommer Stege, og paa et fjerde Præstö. I B. nævnes Odense paa tre Steder, paa det sidste i Formularen for Laasebrevet med Tillægget „*udi Sortebrödre Kloster*", hvor Rettertinget blev holdt; i det saakaldte *Reisningsbrev* forekommer Fyen, men i Straxbrevet nævnes derimod Norge.

3) Overskriften i A.: Hvorledis man skall forfölge Rigens Delle. *En Instrucs att forfölge Rigens Diele her y Danmark til Indförsel, Römning och Laasz.* B. En Instruction at forfölge &c. D.

4) Cfr. Christian den Fjerdes Rigens Ret Art. 8, 9, 11, 16, 40.

a) bruge A. forfölge B. b) AB. *om.* eller hans fuldmyndige Bud. c) udi huilcken Herrit Godzet &c. B. d) B. *add.* hand paatale vil.

oc udeske[a]) det tre samfuld Ting, oc tage det bescreffuit fierde Ting, oc[b]) skal sidenn fare et Ting til Lanndtztinng, oc ey mere[c]) vdi Jydland, men vdi andre Lannde her vdi Riget skal[d]) hannd fare tre Tinng til Lanndtztinng, oc tage der oc bescreffuit oc giffue hannem[e]) louglig Varsell, som handt tiltaler, oc sidenn skal[f]) hannd fare til Rigens Kanntseler, om denn, der[g]), hannd tiltaler, ey vil rette hieme, oc der[h]) tage Laugdags-breff[i]), som er Femten, Ti, oc Fem Dags Breffue. Men[1]) effter Kong. Maiest. egen Dom, om den ey fuldgiöres[k]), maa mand tage först[l]) sex Vggers Paamindelse[m]), oc thernest Laugdags breffue xv, x, oc v Dags Breffue. — Menn[2]) er thennd enn Mand ufry, oc[n]) ey haffuer Eyenndom, tha skal manndt louglig forfylge[o]) oc fordiele hannem, oc vil hannd ey[q]) rette till Tinge, tha skall mandt[r]) vdi lige Maade tage Laugdags Breffue offuer[s]) hannem, oc Römningsbreff vdi[t]) det stedt mandt[u]) tager Ridebreff eller Ind-förselbreffue[v]) offuer Riddermandtzmannd[x]) eller Sielff-Eyere. Oc skulle alle Rigenns Breffue oc[y]) Tenores lesis til Herritztinng udi Jutlandt, for Landsenns Storhed[z]), menn vdi Fyen, Skane oc andre smaa Lande skulle the brydis oc læsis til Lanndtztinng aleniste.

Nu[æ]) efterfölger alle Rigens Breffue, Tenores[ö]) oc Copier
Sex Vgers Paamindelse.

„Wi Christian[aa]) met Guds Naade helse ether alle, som bygge oc boe vdi N.[bb]), kierligenn met Gud oc vor Naade. Thet skulle I vide, at for osz war skicket osz Elskelige N. met ett vort Dombreff, emellom osz Elskelige N. oc hannem[cc]), paa noget Godtz[dd]), A. b. c. &c. som hannem[ee]) er tildömpt, oc kierde, at N. hand[ff]) haffuer thette[gg]) vort Dom-breff ey fuldgiort &c. Thi biude wi nu hosz dig[hh]) N. oc paamynde, at du[ii]) endnu inden sex Uger effter thette vort Breff er læst[kk]) vdlegger[ll]) for[ne] Godtz[mm]), oc fuldgiör vort Dombreff, som tilbör, och[nn]) lade thet ingenlunde, saa frampt at wi thereffter ey skulle N. vort breff oc Forfölgning[oo]) giffue i thendt Sag, som osz aff rette böer. Datum.“

---

a) raad Eske B. b) B. *om.* oc . . . Landzting. c) A. *add.* om det er. d) A. *om.* skal .. fare. e) den-nom A. then B. f) B. *om.* skal hannd. g) B. *om.* der. h) saa B. i) Lagdagsbreff xv, x och v. B.

1) cfr. R. R. Art. 1—3.

k) B. *add.* tilbörlig. l) B. *om.* först. m) pamynde B.

2) cfr. R. R. Art. 30, 32.

n) som B. o) fordele eller lagsöge thennem oc &. B. — A. *om.* forfylge oc. q) B. *om.* ey. r) hand A. s) paa B. t) y thet mandt maa tage &c. B. u) som hand skal tage &c. A. v) AB. *om.* breffue. x) Ridemendt B. y) brydes oc lesis &c. AB. z) Storlighet B. æ) Her B. ö) oc huorledis the Thidt effter Thidt följis skulle oc först effter Kgl. Matt.s egen Dom A. B. Breffs Lydelse. Wi &c. D. *Tenor* er iövrigt ogsaa et engelsk Retsudtryk, som *G. Jacob* (Law-Dictionaire) definerer ved: the sub-stance or purport of writs, records &c. or a transscript or copy. Ogsaa i en Herredagsdom fra 1591 forekommer dette Udtryk, see Gl. D. IV. 298. aa) Frederich AB. bb) vort Land Skane A. cc) handt B. dd) B. *om.* Godtz. ee) hand B. ff) B. *om.* hand. gg) samme A. hh) Eder Oss elskel. N. A. ii) I A. &. *om* endnu. kk) B. *add.* y. ll) B. *add.* N. mm) hannem er tildömpt A. nn) ladendes det &c. A. oo) A. *add.* offuer Ether.

Item der skall vere sex Uger, emellom Sex Vgers Paamindelse oc Femte Dags breff.

Femten Dags Breff[1]).

„Wi Friderich[a]) den anden medt Guds Naade &c. Hilse eder, som bygge oc boe udi N.[b]) kierligen met Gud oc vor Naade. Wi biude hosz dig[c]) nu förste Sinde[d]), osz Elskelige N., at Du[e]) indenn femten Dage effter thette vort Breff er lest, vdlægger oc ret giörer osz Elskelige N. enn Gaard udi N., som N. iboer[f]), effterdi at det lougligen forfuld er, som her for osz beuist vaar met[g]) Breff aff N.[h]) Lanndtztinng. Thi[i]) lad det ingenlunde, vnder dit[k]) Faldtzmaal. Dat.“

Der skal vere XV Dage emellom förste Laugdagis Breffue oc det andet Thi Dags Breff[2]).

„Wi Friderich[l]) &c. hielse eder, som bygge oc boe vdi N.[m]), kierligen met Gud oc vor Naade. Wi biude hosz dig[n]) nu andenn Sinde N., at du[o]) indenn thi Dage effter dette vort Breff er lest, vdlegger oc ret giör osz Elskelige N. enn Gaard vdi N., som N nu i boer, effterdi[p]) som du est derom tilforn lougligenn paamint met vor Laugdagsbreff. Thi ladt det ingennlunde, under dit Faltzmaal. Dat.“

Mellom anden Laugdagsbreff oc tredie skal vere ti Dage.

Fem Dags Breff[3]).

„Wi Friderich[r]) &c. hielse eder, som bygge oc boe vdi N., kierlig met Gud oc vor Naade. Wi biude hosz dig nu tredie Sinde[s]) osz Elskelige N., at du indem fem Dage, effter dette vort Breff er lest, vdlegger oc ret giör osz elskelige N. enn Gaard vdi N, som N. nu vdi boer, effterdi som du est tilfornn lougligenn paaminnt med vor Laugdagsbreff. Thi lad det ingenlunde, vnder dit Faltzmaal. Dat.“

[4]) *Item. Fem dage effter dette*[t]) *Breff er lest, da skal mand tage Straxbreff oc bryde det förste Ting*[u]) *dereffter, om der tages ikke Gienbreff*[v]). *Men tagis Gienbreff aff den, som tiltalis, da skal den, som Sagen forfylger, tage Sex Vgers Steffning oc möde for Rigens Kantzeler den siette Vges Dag efterat Steffningen er lest*[5]).

---

1) cfr. R. R. Art. 17.
a) Christian medt &c. BD. b) vort Land Skane A. c) Eder AB. d) Gang B. e) I A. f) A. *add.* heller hvad Gotz det er. g) A. *om.* met Breff. h) Skaninge A. i) ladendis det &c. A. k) Eders A.

2) Art. 17.
l) A. *add.* den Anden. — Christian DB. m) vort Land Skane A. n) Eder A. o) I A. p) effter B.

3) Art. 17.
r) Christian BD. s) Gange B. t) the thridie B.

4) Art. 18.
u) B. *add.* eller andet, efter Leiligheden oc som Veyen er lang til. v) Gienpart af den som tiltales men &c. A. —B. *add.* aff thennom, som tiltalis, förend Straxbref tagis.

5) Art. 19, 20.

Gienbreff.

„Wi Friderich[a]) &c. hielse eder, som bygge oc boe vdi N., kierligen met Gud oc vor Naade. Thet skulle I vide, at for osz vaar skicket osz Elskelige N. hanns fuldmyndige Bud, oc böd sig udi alle Rette met[b]) de vor Laugdagsbreffue, wi haffuer giffuit osz elskelige N. offuer hannem, om enn Gaard i N., som N iboer &c., huilke vore Breffue wi nu igenkalle, döde oc mactelöse mele[c]) saa lennge de komme for osz paa baade Sider paa vort Retterting met begges deres Beuisning i denn Sagh, oc vorder der atskild met Rette. Dat.“

Tager den, som tiltalis, Gienbreff, da skal den, som tiltaler[d]). tage Steffning[e]), dog maa Steffningen icke lesis, uden Gienbreff tilforn lest er inden Tinge oc siden maa Steffning lesis, oc möde siette Ugedag, som forscreffuit staar, oc skal der scriffuis til Tinge paa alle Rigens Breffue, huad Dag de bliuer lest, met Domerens Besegling[1]).

Steffning.

„Wi Friderich[g]) den anden met Guds Naade &c. hielse eder, som bygge oc boe vdi N., kierligen met Gud oc vor Naade. Wi biude hosz[h]) eder, osz Elskelige N., paa denn ene, oc osz elskelige N. paa denn andenn Side, att I rette siette Ugedag, som dette vort Breff lesis, möder for osz paa baade Sider paa vort Rettertinng met hues[i]) Beuisning, I haffuer emod hueranndre paa enn Gaard i N., som N. iboer &c. som wi haffde[k]) giffuit osz Elskelige N. vor[l]) Laugdagsbreffue paa, mod huilcke osz elskelige N. lod tage Giennbreff. Thi lad det ingenlunde; saa frambt at huilcken aff eder da[m]) möder ey, da hielpe wi denn, der da möder, fremdelis det Ret er i Sagenn, som tilbör[n]) Dat.“

[2]) *Den, som tiltaler, skal möde siette Ugedag, oc biude sig vdi Rette emod sin Gienpart förste Dag, anden oc tredie Dag. Kommer hin anden icke oc möder inden tredie Dag Soel gaaer neder, da bliffuer hand nederfellig[o]), men den, som tiltalis, eyes[p]) ey at forbide[r]) vden förste Dags[s]) Soelgang, om den, der tiltaler[t]), icke möder[u]).*

---

a) Christian BD. b) *imod* A. c) giöre Indzegle B. d) forfölger A. e) A. *add.* som sagt er. B. *add.* in marg. oc vil den, som tager gienbreff, icke lade det læse til Thinge oc möde da sex Ugers Dag, som forscreffuit staar, da maa ey den, som Steffningen tager, miste sin Ret fordi at Gienbreffuet bliffuer ey til Tinge læst. Dersom nogen forsömmer at tage Gienbreff, förend hans Vederpart fanger Straxbreff, Ridebreff eller Römningsbreff, da maa hannem ey siden giffves Gienbreff. (*Jvfr. Christian den Fjerdes Rigens Ret Art. 24 og 27*). f) Herredsfogdens oc Landsdommerens A. Herritzfogdens B. Fogdens D.

1) Jvfr. R. R. Art. 24 og 32.

g) Christian met &c. BD. h) A. *om.* hosz. i) A. *add.* breffue oc. k) haffuer B. l) B. *om.* vor ... lod m) icke tha möde B. n) tilbörligt er B.

2) Jvfr. R. R. Art. 24, 25, 26.

o) nederfelding B. nederfeldinge D. p) er icke plictig lenger at A. — B. *om.* eyes — bör D. r) forbryde B. liide D. s) Dag til Soelbierg A. t) forfölger A. thilltalis D. u) B. *add.* tha vorder hand nederfeldige. Derpaa gjentages Stævningsformularen endnu to Gange.

Nederfellings Breff.

„Wi Frederich[a]) den anden met Guds Naade &c. giör vitterligt, at Aar &c.[b]) paa vort Rettertinng i N.[c]) vaar skickit osz Elskelige N.[d]) om enn Gaard i N., som N i boer, oc vaar vdi Fredagen[e]) nest forledenn deris rette siette[f]) Uge Steffnedag i denn Sagh at möde, som da for osz beuist vaar, oc N. da mötte for osz oc böth sig vdi alle rette i denn Sag, oc haffuer saa siden forbidet hoes osz indtil denne Dag, oc huer Dag budit sig vdi[g]) alle rette for osz, oc N. ey mötte, eller nogenn paa hanns Vegne, som rett giöre ville &c. Thi mele wi nu for[ne] N. nederfellig for denne vor Steffning, hannd haffuer sidet offuerhörigh, oc ey acter[h]) at tage Giennbreff vdi denn Sag oc N. fremdelis at forfyllge denn sin Sag, met vore Breffue han[i]) tilböer, Dat.“

[1]) *Mand maa tage Straxbreff met Nederfellingsbreff*[k]) *oc lade dennom lese paa Ting tilhaabe, om*[l]) *den, der tiltalis*[m]), *ey möder som forscreffuit staaer, oc naar Straxbreff er læst, da maa hand tage Ridebreff offuer Riddermendtzmendt oc Sielffeyer, eller*[n]) *Römningsbreff offuer wfry*[o]), *oc de, som icke Eyendom haffuer.*

Strax Breff.

„Wi Frederich[p]) den anden met Guds Naade &c. hielse eder, som bygge eller boe udi N. kierligenn met Gud oc vor Naade. Wi biude hosz dig[r]) nu[s]) fierde Sinde N. attu strax effter dette vort Breff er lest, vdlegger oc ret giör osz Elskelige N. enn Gaard vdi N.[t]) som N. iboer, effterdi som du est derom tilforn lougligenn paamint met vor Laugdagsbreffue; thi lad det ingenlunde, vnnder dit Faldtzmaal. Dat.“

[2]) *Skulle sex Riddermendzmend, eller fire i det mindste, indscriffuis vdi Ridebreffuit, huem mand*[u]) *der tiltage vil, oc de skulle indföre hannem*[v]) *inden sex Uger effter Ridebreffuit er læst til Tinge, oc det skal oc læsis for Ridemendene, huer besönderlige*[x])[3]).

Ridebreff.

„Wi Frederich[y]) den anden &c. hielse eder, som bygge oc boe vdi N., kierligenn

---

a) Christian met &c. B. D. b) effter Guds Byrdt MDLXXIIII vor Frue Dag natiuitatis for Osz paa &c. B. c) Stege A. Ottense B. d) AB. *add.* oc böd sig i alle Rette imod os elskel. N. e) Löverdagen A. Leuerdags B. f) B. *om.* siette Uge. g) B. *om.* udi alle. h) effter AB. i) som vedbör A som B.

1) Jvfr. R. R. Art. 27, 28.

k) Ridebref B. l) B. *om.* om .... Ridebref. m) tiltaler A. n) Udi lige Maade Straxbreff oc Römningsbref &c. B. o) A. B. *add.* Mand. p) Christian met &c. D. r) Eder A. s) B. *add.* anden eller. t) Norge B.

2) Jvfr. R. R. Art. 29 og 41.

u) the tiltage &c. B. hand thertill haffue ville oc &c. D. v) then som Sagen forfölger inden &c. B. x) B. *add.* Men dersom det er iordegne Bönder oc dem paagielder, da skal der uti lige Maade enthen sex eller fire Ridermendsmend eller iordegne Bönder oc samme indföre, som forscreffuit staar.

3) Cfr. Art. 42.

y) Christian &c. BD.

met Gud oc vor Naade. Det skulle I vide at for osz vaar skicket osz Elskelige N. met fire vore Laugdagsbreffue offuer osz elskelige N., at hannd skulle vdlegge hannem enn[a]) Gaard vdi N., som N. i boer, huilcke vore Breffue hannd haffuer siddet offuerhörig, oc ey vilde ret giöre. Thi biude wi nu hosz[b]) eder effterscreffne, osz elskelige A., B., C., D., at I indenn sex Vger, effter dette vort Breff er lesz, forsamble eder[c]) oc tiltage vor[d]) Foget oc Embitzmannd, oc rider[e]) met for[ne] N. oc indförer hannem vdi for[ne] Gaard vdi N. oc[f]) rider sidenn fremdelis for for[ne] Boe[g]), oc vdesker[h]) der Fyllist af hanns Boe-Pendinng for[i]) Opbörsel[k]), Kost, oc Tæring, oc Skadegiæld, oc Faldtzmaal oc[l]) osz Fylliste for vor Faldtzmaal for vore Breffue, hand haffuer siddett offuerhörige, oc ey Ret giöre vilde. Vederfaris eder der icke Fyllist, da indförer[m]) N.[n]) vdi N. Jordegodtz, huor I det finnde kunnde, saa lennge hand fuldgiör hannem oc osz vdi alle Maade, som forscreffuit staaer, effterdi som Lougen oc Haandfestning[o]) derom vduiser. Thi lader det ingenlunde, vnnder eders[p]) Faldtzmaal[r]) &c.“

Item[s]) dersom Ridemend trycke dennem oc ey ville hannem indföre oc fuldgiöre Ridebreffuit inden sex Vger, da maa mand tage sex Vgers Paamindelse[t]), oc Rigens Forfylling offuer dennem, saa lenge de fuldgiöre Ridebreffuit.

Römnings Breff[1]).

„Wi Frederich[u]) hielse eder[v]), som bygge oc boe vdi N., kierligenn met Gud oc vor Naade. Det skulle I vide, at for osz vaar skicket osz Elskelige N. met iiij vore Laugdags-Breffue offuer N. om nogen Gield oc anden Lösöre, hannd hannem plictig er, huilcke vore Breffue hannd haffuer siddet offuerhörige, oc ey ret giöre vill. Thi biude wi nu hosz dig N., at du[x]) indenn sex Vger, effter dette vort Breff er lest, vdlegger oc fornöyer N. for[ne] Gield oc Lösöre, du hannem plictig est[y]), oc Fyllist for Kost, Tæring oc Faldtzmaal oc[z]) for vore Breffue, du haffuer siddet offerhörige, eller da effter de sex Vger at römme som anndre fridlöse Mennd &c.

---

a) ien B. b) B. *om.* hosz. c) och till eder tage vore Fogeder &c. D. d) vore Fogeder och Embitzmend A. B. D. e) Ridemendt for[ne] N. B. f) som N. ibor oc udesker B. g) N. broffuell A. — Ns. bo D. h) D. *add.* N. i) eller A. k) Opbrydelse D. l) B. D. *om.* oc ... Faldtzmaal. m) udworder der N. oc Oss Fuldeste udi &c. B. n) hannem D. o) Handfestninger D. p) thieris B. r) B. *add.* Skal icke nogen indföris udi nogen Ridermandsmands Hoffuitgaard then Stund han haffuer at rette for sig met buode Fæ oc Jordgotz. (jvfr. Christian den Fjerdes Rigens Ret Art. 47). s) A. udelader dette Stykke foran Römningsbrevet. *Det mangler ligeledes i Christiàn den Fjerdes Rigens Ret.* t) Mindelse D.

1) Cfr. R. R. Art. 31.

u) Christian &c. D. v) B. *add.* alle. x) B. *add.* endtnu. y) erre D. z) B. D. *om.* oc.

Item, dersom den, der Römningsbreff offuer tagis, icke böder, eller haffuer vdi Minde, eller römmer[a]) *inden sex Uger, da maa hand dereffter tagis*[b]) *ved sin Halsz, som en anden fridlösz Mand.*

Nu[c]) *efterfölger hues Böder oc Faldtzmaal, som bödis for for*[ne] *Rigens Breffue.*

For XV Dags Breff.

Böde Bonnden en marck
Konningen iij marck.

For X Dags Breff.

Böde tu marck Bonnden
Konningen iij marck
Scriffuerpenning vj ß

For V Dags Breff.

Böde Bonnden iij marck
Konningen iij marck
Scriffuer-Penning vj ß.

For Straxbreff.

Böde Konningen XL marck, vdi rede Pending:
Scriffuer-Penning viij ß.

For Ridebreff oc Römningsbreff.

Scriffuer-Pend. iiij Daler
Oc ingen Sagfald.

Sandemendz Breff.

„Wi Frederich &c. hielse Eder, som bygge oc boe vdi N.[d]), kierligen met Gud oc vor Naade: Det skulle I vide, at for osz er berett, at der er Bryst paa Sandemend, saa[e]) at Sandemendtz Toug vdi eders Herret ey kannd fuldgiöris[f]), tilskicke wi derfore denne Breffuiser N.[g]) der Sandemend[h]) at vere, giöre oc suerge ret Sandtmendtz Toug naar oc huor hannd lougligen tilkreffuis, oc disligeste vdi[i]) tilbörlige Sager oc[k]) giöre hanns[l]) Sandemendtz Eed fuld, vnnder den Plict, som tilbör, Dat.“

---

a) flyer B. b) paathaagis D. c) Istedet for det Følgende indtil Forfölgning med Laas har A: „Naar Drab eller Hærværk forties oc ej lovlig paa ferske Foed forfölges, da maa Rigens Cantzeler giffue Reisningsbreff i Sagen.“ Ligeledes mangler dette Stykke i B., men i Slutningen af Taxten for Brevene til Forfölgning til Laas findes ogsaa nogle Bestemmelser om de her nævnte Rigens Breve. I D. mangler ligeledes det hele Stykke. d) Ottenses Herrit B. f) ther i Ethers Herrit oc Tog ey &c. B. e) B. *add.* tha. g) B. *add.* oc N. h) der bör læses *Sandemand.* i) B. *add.* alle. k) Der bör udentvivl læses: *at.* l) B. *om.* hans.

Item dette forn[a] Breff bör Sandemend vdi huert Herret at haffue, som skulle giöre ret Sandemendtz Togh.

Reissningsbreff.

„Wi Frederich &c. hielse Eder, som bygge oc boe vdi N.[a]), kierligen met Gud oc vor Naade. Det skulle I vide, at ösz elskelige N. haffuer berettet[b]) for osz, at N. oc hans Metfylgere haffuer nogen Tid sidenn verit vdi hans Gaard, oc bröt[c]) hanns Hus, Dör oc Kister, oc borttagit hanns Godtz, oc giort hannem Herreuercke, oc[d]) denn Sag er fortaget[e]), oc ey lougligenn efftermelt &c. Thi reisse wi nu denn Sagh, oc unnde[f]) N. samme Sagh at efftermele, dede oc forfylge effter Lougen. Dat.[g])".

Nu efterfylger, huorledis mand följer[h]) Godtz til Laasz.[1]).

Huo nogit Gods vil följe til Laasz, hannd skal haffue det vdi sinn frie rolige[i]) haffuendis Vere, oc saa fare til Ting[k]) met sine Eyendoms- oc Atkomis-Breffue, oc lade dennem der lese oc forkynde, at hannd slig Godtz vdi Heffd oc Vere haffuer, oc vil forfylge[l]) det til Laasz, oc sidenn tage det der bescreffuen ved Naffnn[m]). Sidenn maa hand fare til Rigens Cantzeler, oc tage derpaa Stadfestelsebreff oc sidenn annden Forfyllinng effter Tiden, som nu effterfölger.

[2]) Item[n]) dersom nogen Gienbreff tagis hannem imod, da skal hand tage en Steffning imod samme Gienbreff oc lade sin Forfylling bestaa saa lenge[o]) det bliffuer affklaret, oc siden forfylge, som hand den slap:

Stadfestelsebreff.

„Wi Frederich[p]) &c. Giöre alle vitterligt, at for osz var skicket osz Elskelige N. met et[q]) Breff, som A., B., C., D. haffde vdgiffuit oc beseglit, liudendis: at[r]) hannd haffuer soldt, skiöd oc afhenndet fra sig oc sine Arffuinge enn sinn Gaard vdi N.[s]), som N. i

---

a) Fyen B. b) verit oc kierdt for &c. B. c) bröde B. d) B. *om.* oc... fortaget. e) fortaget o: fortiet, dulgt. f) B. *add.* forne g) B. *add.* in marg. „Ithem naar Drab eller Heruerck skeer oc fortiis oc ey loglig paa ferske Fodt forfölgis till Tinge, tha maa Rigens Cantzeler giffue Reysnyngsbreff y Sagen. Item maa ey Rigens Cantzeler effter denne Dag giffue Stadfestelsebref paa nogle Breffue, uden alenisste paa det, Gots, som forfölgis til Laas. Dersom nogen tager Stadfestelse oc det ey forfölgis til Laas, da skal samme Stadfestelse ingen Mact haffue, ey heller forhindre nogen paa deris rette Tiltale i nogen Maade. Dog skal det være Rigens Cantzeler frijt faare at giffue Viditzer paa Breffue under Rigens Segl." h) skal följe BD.

1) Cfr. R. R. Art. 60—63.

i) A. *add.* Heffdt oc. D. *om.* rolige. k) Herredsting A. Tinge BD. l) följe B. m) A. *add. oc siden til Landzting i lige Maader.*

2) Cfr. R. R. Art. 72, 73.

n) Men B. D. o) A. *add.* de haffue mödt i Rette oc. p) Christian D. q) nogin Breffue A. r) paa nogit Godz N. som de haffue soldt, skiödt oc afhendt N. med flere &c. A. s) Ottense B.

boer, met all sinn rette Tilliggelse, intet unndertagit, at haffue, nyde, bruge oc beholde til euindelige Eye, met flere Ord oc Artickler, som dette Breff derom ydermere vduiser oc indeholder, huilcket Breff vi nu stadfeste oc ved[a]) Mact dömme ved alle Ord oc Artickler, som det vduiser oc indeholder, forbiudendis alle ehuo det helst ere eller vere kannd, for[ne] N. eller hanns Arffuinge paa for[ne] Gaard[b]) eller nogen[c]) rette Tilliggelse hindre[d]) lade, Forfanng giöre, eller i denn Sagh i nogre Maade at uforrette, saa lenge[e]) nogen kommer for[f]) osz met bedre Beuisning paa vort Rettertinng. Dat.“

Item emellom Stadfestelsebreff[g]) oc förste Domsbreff skulle vere sex Uger[1]).

Förste Dombreff.

„Wi Frederich[h]) &c. Giöre alle vitterligt, at for osz vaar skicket osz Elskelige N.[i]) met et vort Stadfestelsebreff, liudendis paa enn Gaard vdi N., som N i boer, efftersom dette vort Stadfestelsebreff derom ydermere vduiser oc indeholder, oc derimod er ingenn Breff tagenn aff osz. Thi tildömme wi nu förste Sinnde for[ne] N. oc hanns Arffuinge for[ne] Gaard oc Godtz, met all sinn rette Tilliggelse[k]), at nyde, bruge oc beholde, forbiudendis alle ehuo de helst ere eller vere kunde, derpaa hinndre lade, eller Forfanng giöre i nogen Maade, saa lenge[l]) nogenn kommer for osz met bedre Beuisning, paa vort Retterting. Dat.“

Item imellom förste oc andet Dombreff skal vere sex Vger[2]).

Andet Dombreff.

„Wi Frederich[m]) &c. Giöre alle vitterligt, at for osz vaar skicket osz Elskelige N.[n]) met it vort förste Domsbreff, liudendis paa enn Gaard, effterdi[o]) som vor Stadfestelse-Breff derom ydermere vduiser oc indeholder, oc derimod er ingen Breff[p]) tagenn aff osz: Thi tildömme wi nu anden Sinde for[ne] N. oc hans Arffuinge &c.“

Item emellom andet oc tredie Dombreff skulle vere sex Vger.

Tredie Dombreff[3]).

„Wi Frederich[r]) &c. Giöre alle vitterligt, at for osz vaar skicket osz Elskelige N.[s]) met it[t]) vort andet Dombreff, liudendis paa enn Gaard vdi N., som N. iboer, efftersom

---

a) B. *add.* sin fulde. b) A. *add.* oc Godz. c) B. *add.* theris. D. *add.* hindis. d) Hinder eller Forfang at giöre A. att hindre eller F. &c. D. e) indthill saalenge &c. D. f) till B. g) Stadfestelse D.

1) Cfr. R. R. Art. 64.

h) Christian D. i) B. *add.* budt. k) ABD. *add.* att haffue. l) indthil saalenge &c. D.

2) Art. 66.

m) Christian &c. D. n) B. *add.* budt. o) efftersom &c. D. p) Gienbreff AB. Breffue D.

3) Art. 66.

r) Christian D. s) B. *add* budt. t) B. *om.* it.

vort[a]) Stadfestelsebreff derom ydermere vduiser oc indeholder, oc derimod er ingenn Breff[b]) tagen aff osz. Thi tildömme wi nu tredie Sinde[c]) for[ne] N. oc &.“

Item emellom tredie oc fierde Dombreff skulle[d]) *vere sex Vger*[1]).

Fierde Dombreff: paa Pergament[e]).

„Wi Frederich[f]) &c. Giöre alle vitterligt, at for osz vaar skicket oss Elskelige N.[g]) met vort tredie Dombreff paa enn[h]) Gaard vdi N., efterdi[i]) som vort Stadfestelse[k]) oc vort tredie Dombreff derom ydermere vduiser oc indeholder, oc derimod er ingenn Breff[l]) tagenn aff os. Thi tildömme wi nu fierde Sinde for[ne] N. oc hanns Arffuing[m]) &c.“

Item[n]) *imellom fierde Dombreff oc almindelige Steffning skal vere sex Vger*[2]).

Item, tagis ingen Gienbreff, da tagis almindelige Steffning, som lyder paa sex Uger oc it Aar offuer all Danmark, oc siette Ugis Dag efter[o]) *it Aar skall den möde, der Steffningen tager*[3]).

Almindelig Steffningh.

„Wi Frederich[p]) &c. hielse eder, som bygge oc boe vdi vort Rige Danmark, kierligen met Gud oc vor Naade. Det skulle I vide, at for osz vaar skicket os elskelige N. met et vort fierde Dombreff, scriffuit paa Pergament[r]) met hengendes Indsegle, liudendis paa enn[s]) Gaard vdi N. &c. efftersom[t]) vor Stadfestning oc vort fierde Dombreff derom ydermere vduiser oc indholder, oc derimod er ingenn Breff[u]) tagenn aff osz: Thi biude wi nu hosz eder alle, oc[v]) huer serdelis, som i vort Rige Danmark ere, som sig kiennder[x]) nogenn Deel, Lod eller Rettighed at haffue vdi for[ne] Gaard[y]) vdi N. eller i nogenn hennis[z]) rette Tilleggelse, ennten for Eyenndom, Panndt eller[æ]) Laan, eller[ö]) Gaffue, eller vere sig vdi hues Maade det[a]) vere kand, at I inden Aar oc sex Vger kommer for osz paa vort Rettertinng met hues Beuisning I derpaa haffuer, saa framt at wi icke skulle

---

a) vor Stadfestelse och det vort förste oc andet Dombref derom &c. A. D. b) B. *add.* nu. Breffue D. c) tredie Gang for[ne] N. oc hans Arffuinge Datum &c. B. d) B. *add.* oc.

1) R. R. Art. 67 cfr. 81.

e) B. *add.* medt hengendis Indzegill. f) Christian D. g) B. *add.* budt. h) nogen Gaarde oc Godz &c. A. i) eftersom vort Stadfestelsebreff och det vort förste, andet och thredie Dombreff derom &c. A. k) Stadfestelsisbreff thedt thridie Dombreff &c. B. l) Gienbreff A. Breffue D. m) Arffuinger for[ne] Gaardt. Datum &c. B. n) A. B. D. *om.* Item .... sex Uger.

2) Cfr. R. R. Art. 68.

o) oc A.

3) Art. R. R. 69.

p) Christian D. r) Parckemendt A. s) nogen Gaarde oc Gotz &c. B. t) efterthy som vor Stadfestelsesbreff oc &c. B. effter vort Stadfestelsebreff och det vort &c. A. u) Gienbreffue A. v) A. B. D. *om.* oc huer serdelis. x) bekiender A. y) Gaarde oc Gotz A. z) hans B. deris B. æ) A. *om.* eller Laan. ö) B. *om.* eller Gaffue. a) A. B. *add.* helst. D. *add.* er eller helst.

dereffter giffue N. eller hans Arffuinge fremdelis vore Breffue oc Forfyllinng vdi[a]) Sagenn, som osz aff rette bör. Dat.“

Item, möder ingen imod denne Steffning oc ey ellers[b]) *tagis Gienbreff*[c]), *da fanger den, som til*[d]) *Laasz följer*[e]), *Sex Vgers Steffning*[f]) *Offuerhörelse, som hereffter fylger.*

Sex Vgers Steffning Offuerhörelse[1]).

„Wi Frederich[g]) &c. hielse eder, som bygge oc boe vdi[h]) Danmark, kierligen met Gud oc vor Naade! Det[i]) skulle I vide, at for osz vaar skicket osz Elskelige N.[k]) met vor almindelig Steffning paa it Aar oc sex Vger, offuer alt vort Rige Danmark, offuer alle dennem, som sig kiender[l]) Lod oc Deel eller Rettighed at haffue vdi enn[m]) Gaard vdi N., som N. i bor, eller i nogen henndis[n]) rette Tilliggelse, at de skulle komme for osz met deris Beuisning, de derpaa haffuer, effterdi[o]) vor almindelige Steffning derom ydermere vduiser, oc derimod er ingenn Breffue tagenn aff osz &c. Thi biude wi nu hosz eder alle vdi Danmark[p]) ere, som sig kiender nogenn Deel, Lod eller Rettighed at haffue vdi for[ue] Gaard[q]), eller nogenn hennis[r]) rette Tilligelse, ennten for Eyenndom, Panndt, Laan eller Gaffue, eller vere sig vdi huad Maade det helst[s]) vere kannd, att I indenn sex Vger komme for Osz paa vort Retterting met hues Beuisning de[t]) derpaa haffuer, saa framt at wi ey skulle giffue N. eller[u]) hanns Arffuinge vor Laasbreff vdi[v]) Sagenn, effter hanns Forfyllinng, som osz af rette bör. Datum &c.“

Item[x]), *Sex Vger effter denne Steffning*[y]) *er læst, oc ingen Hinder desz imellom giort er, da fanger mand Laaszbreff*[z]), *som er Lowsens*[æ]) *Ende*[ö])[2]).

Laaszbreff.

„Wi Frederich[a]) &c. Giöre alle vitterligt, at Aar[b]) &c. den N., for osz paa vort Retterting vdi N.[c]), neruerendis osz Elskelige A., B., C., &c. vaar skicket for osz os elskelig N. met nogne[d]) Breffue oc Forfyllinng paa noget Godtz, hannd haffuer forfuld til Laasz, oc först i Rette fremlagde it Breff, som A.[e]), B., C. haffuer vdgiffuit oc beseglit, liudendis,

---

a) i samme Sag A. b) heller A. D. *om.* ellers. c) B. *add.* tilfor[ne]. d) forfölger B. e) A. *om.* til. f) Steffnings A.

1) Cfr. R. R. Art. 70.

g) Christian D. h) A. *add.* vort Rige. i) Vider at &c. A. k) B. *add.* Bud. l) A. B. D. *add.* nogen. m) A. *om.* enn .. Tilliggelse, og har istedet derfor &c. n) thends B. o) B. D.. *add.* som then. — effter den var &c. A. p) Danmarckis Rige B. q) A. *add.* och Gotz. r) deris A. s) D. *add.* er eller. t) I A. B. y D. u) och D. v) paa same Gods epther &c. A. x) dereffter faar hand Laasebrefl. A. *et om. cæt.* y) B. *add.* Offuerhörelse. z) Loesz B. æ) Logenns D. ö) B. *add.* oc siden giffues ingen Gienbreff naar for[ne] sex Uger ere forlöbne; thi ingen Gienbreff gielder imod Laasz.

2) Cfr. R. R. Art. 71 cfr. 80.

a) Christian D. b) A. *add.* 1559 S. Mortensdag. D. *add.* then Dag. B. *add.* effter Guds Byrdt 1574 then fjerde Dag Julii. c) Prestöö A. Ottense udi Sortebrödre Kloster B. Othense D. d) vore A. e) N. A.

at[a]) hannd[b]) haffuer sold, skiödet oc affhenndet fra sigh oc sine Arffuinge[c]) en Gaard vdi N., som N. i boer, met all sin rette[d]) Tilliggelse, intet vndertagit, at haffue, nyde, bruge oc beholde til euindelige Eye; dereffter vort Stadfestelsesbreff[e]) oc iiij vore Dombreffue, det fierde scriffuit paa Pergament, met hengendis Indsegler, huer aff for[ne] Dombreffue paa sex Vger[f]), oc vor almindelig Steffning paa it Aar og sex Uger, offuer alt vort Rige Danmark, at huo der kiender sig nogenn Deel, Lod, eller Rettighed at haffue vdi for[ne] Gaard[g]) eller nogenn deris[h]) rette Tilliggelse, entenn for Eyendom, Panndt, Laan eller Gaffue, eller[i]) være sig i huad Maade det helst vere kannd, at de skulle komme for osz paa vort Rettertinng met deris Beuisning, de derpaa haffuer, oc dereffter sex Vgers Steffning[k]) Offuerhörelse, sammeledis offuer alt vort Rige Danmark; huilcke Breffue alle lougligenn giffuit[l]) oc til Tinnge lest ere[m]), forfuld[n]) oc framgangen er[o]), met alle deris Tider[p]) oc Datis, oc derimod er ingenn Breffue[r]) tagenn aff osz; da effter sadanne Breffue oc louglige Forfyllinng vaar der saa paasagt[s]), at[t]) N. oc[u]) hanns Arffuinge böer at haffue Laasz paa for[ne] Gaard oc Godtz vdi[v]) N. met all sinn rette Tilliggelse &c. Thi tildömme wi nu for[ne] N. oc hanns Arffuinge for[ne] Gaard oc[x]) Godtz at haffue, nyde, bruge oc beholde til euindelige Eye[y]), forbiudenndis alle, ehuo de helst ere eller vere kannd, dennem[z]) derpaa at hindre, hindre lade, eller Forfang at giöre, at uforrette, eller sig dermet at beuare, imod deris Minde, effter denne Dag, vdi nogenn Maade, oc sette vi denn Sag[æ]) Uryggelse[ö]) paa euindelig &c. Dat.“

Forsaavidt nu den förste Deel af denne Optegnelse eller Instrux, som omhandler Forfölgningen med Rigens Ret, angaaer, da begynder den med at adskille de to Tilfælde, som ogsaa modsættes i Christian d. 4des R. R. Art. 1 og 8 (der kun har forandret Ordenen og neppe til Fordeel for Tydeligheden) det förste nemlig, at nogen söger at faae en Dom exeqveret, som er afsagt ved Herredsting og stadfæstet paa Landstinget, og det andet, at den, der söger Execution, allerede har faaet Dom paa Kongens Retterting; i dette Tilfælde skal han begynde med at erhverve det Brev hos Rigens Kantsler, som kaldes *Sex Ugers Paamindelse;* dette bliver derimod ikke udstedt i förste Tilfælde, men Domhaveren begynder da strax med de 4 *Laugdagsbreve,* som unægtelig have deres Oprindelse fra den almin-

---

a) &c. A. & *om.* sqq. indtil: dereffter. b) N. D. c) D. *add.* oc till N. och hans Arffuinge. d) Rettighedt disligest intet &c. B. e) Stadfestelse D. f) Ugers almindelige St. &c. A. g) Godtz B. — Gaarde oc Gods A. h) Goedtz B. hendis D. i) thet D. k) Stefnings A. D. l) giffne ere B. m) A. *om.* ere. n) fulde D. o) A. B. *om.* er. p) Vintner B. Thide A. r) Gienbreff A. s) A. *add.* for Rette. t) A. *add.* for[ne]. u) A. *add.* for Rette. v) Eindom och Godtz tildömme &c. B. — A *om.* udi N. . . . Tilliggelse. x) y N. medt alle syn rette Tilliggelse huat thet helst er eller neffnis kandt, inthet undertagen at haffue &c. A. B. D. y) B. *add.* skillendis (skullendis?) z) hannom A. æ) Dag A. ö) *evindelig Tiælse upaa* A. B. D., som vistnok er den rette Læsemaade. — A. tilföjer: Ende paa Rigens Ret och Delle.

delige Form for den ordinære gamle Proces, som fordrer Forelæggelse indtil 4de Ting, da först Dommen skulde afsiges[1]). Efterat have anfört de 3 Breve, omtaler Optegnelsens Forfatter, förend han kommer til det 4de eller Straxbrevet, först Gjenbrevet, fordi Vederparten, dersom han havde Exceptioner, skulde gjöre disse gjeldende ved Gjenbrevet inden Straxbrevet blev udstedt, og han gaaer derpaa over til at omtale den *Stævning*, som Domhaveren maatte udtage mod Gjenbrevet, og endelig anförer han *Nederfældingsbrevet*, fordi dette maatte udstedes, naar en af Parterne udeblev. Men i det, som herom anföres, finder en mærkelig Afvigelse Sted fra Christian den Fjerdes Bestemmelser; vor Forfatter vil nemlig ikke at Stævningen maa læses til Tinge förend Gjenbrevet er læst, men Christian den Fjerde, som indsaae, at den Domfældte kunde forhale Sagen ved at lade Gjenbrevet henligge ulæst, siger: „Hvad heller Gjenbrev er læst eller ikke, maa dog 6 Ugers Stævning forkyndes; end möder den ei, Gjenbrev tager, siette Uges Dag, da maa dog den, som forfölger og Stævning tager, derfor ej miste sin Ret“ (Art. 24), hvilken Forandring ogsaa er optaget i Cod. B. Heller ikke siger vor Forf., som Christian den Fjerde og Cod. B., at Straxbrev og Ridebrev maa tages paa eengang, men han vil, at Ridebrevet ikke maa tages förend Straxbrevet er læst, hvorimod han omtaler, at Straxbrevet kan tages paa samme Tid, som *Nederfældingsbrevet* udstedes. — Ved at anföre Ridebrevet gjöres den Bemærkning, at Ridemænd skulle være sex eller fire; Christian den Fjerde fordrer kun 4 og bestemmer, ligesom Cod. B., at naar Indförsel skeer hos Borgere eller Bönder, kan nogle af deres Stand medtages. At Ridebrevet kun var anvendeligt, naar der skeete Indförsel hos Adelen eller hos Borgere og Bönder, som havde Selvejendom, siger Forfatteren strax i Begyndelsen, hvor det hedder, at ufri Mand, som ikke har Ejendom, skal forfölges med *Römningsbrev* og ikke med Ridebrev[2]). Det er iövrigt mærkeligt, at Christian den Fjerde ikke i sin Rigens Ret har optaget det Stykke om, hvorledes der skal forholdes med Ridemændene, som vægre sig ved at gjöre Execution, der da selv skulde forfölges med Rigens

1) Jvfr. min Retshist. §. 198.

2) Det vilde være interessant at faae oplyst, naar denne Forskjel först er indfört; i Erik Glippings Forordninger findes intet derom. I et Haandskrift, formodentlig fra Erik af Pommerns Tid, der har tilhört *Kof. Ancher* og nu er Nr. 1202, 4to, i Manuscriptsamlingen paa det store Kongelige Bibliothek, findes et Lovstykke, som overskrives: Om *Steffningh til Koningstingh i Skanæ*, og som begynder saaledes: „Steffnæ man a brofiælæ sinæ i grannæ ahörendæ eller ther som han sökær disch oc dugh &c.“ Deri hedder det: „En er han loghsöchter for fridhæ bröthæ eller for thiufneth eller for andre waldgerningher eller for sar eller for daghæ (læs: bordaghæ), tha sigher (sökær) han fridh hans. En er thet for iordh eller for geld eller for annens kyns kraffuæ, tha hörær hannom at taghæ *domsbreff* offwer then talæ“. Heri synes vel at antydes en Forskjel mellem Forfölgning til Fredsforbrydelse (til Römning) og til Execution i Ejendom, men denne Forskjel grunder sig paa Sögsmaalets Gjenstand, ikke paa Sagvolderens personlige Forhold. I senere Domme gjöres derimod udtrykkelig Forskjel, om det vare Selvejere eller Andre, som forfulgtes med Rigens Ret, da hine skulde forfölges med Indförsel, disse til Römning, see en Dom fra 1589 i Udv. af gl. Domme IV. 144 og en anden fra 1591, samst. 306.

Ret. Enten har man anseet det for overflödigt eller maaskee snarere udeladt det, fordi det var den simpleste og hurtigste Fremgangsmaade i slige Tilfælde, at Kongen udnævnte andre Ridemænd. Römningsbrevet er det sidste af de til Rigens Forfölgning henhörende Breve, som anföres; derpaa nævnes Böderne, ifölge Erik Glippings Forordning, for at sidde Rigens Breve overhörig. Vel anföres endnu Formularerne for to Breve: Sandemændsbrev (angaaende Sandemænds Udnævnelse) og det saakaldte *Rejsningsbrev*[1]), hvorved Sag anlægges for Hærværk, men disse vedkomme ikke Rigens Forfölgning, men ere rimeligviis kun medtagne, fordi de, ligesom de övrige Breve, bleve udfærdigede af Rigens Kantsler.

Ved at omhandle *Laasforfölgningen*, der ligesom hos Christian den Fjerde slutter sig til Forfölgningen med Rigens Dele, meddeler Forfatteren i den rette Orden samtlige Formularer til Stadfæstelsesbrevet, de fire Dombreve, den almindelige Stævning, 6 Ugers Stævnings Overhörelse, og endelig Laasebrevet.

Endnu en Formular for Rigens Breve findes i Cod. Arn. Magn. N. 28. 4to og i Nr. 3124. 4to blandt det store Kongel. Bibliotheks Haandskrifter. Ogsaa denne skal jeg meddele, fordi den derved er mærkværdig, at Brevene udstedes i *Drostens* Navn og Drosten nævnes som Embedsmand i et Lehn. Formularen hentyder paa, at den er bleven optegnet i det Slesvigske, da baade Als og Sönderborg nævnes paa flere Steder; det var for Drostens Ret at Sagerne skulle indstævnes og det er ham, hvem de Böder tillægges, som ellers tilkomme Kongen. Denne Formular lyder saaledes i det Arne-Magnæanske Haandskrift; nogle faa og lidet betydelige Varianter har jeg tilföiet af Haandskriftet paa Kongens Bibliothek under Mærket C.

„Udi tesse Made skal man fölge syn Sagh for Drotzen oc met hans Breff.

Först, nar han haffuer fult syn Sagh til Herritztingh oc til Landzting, tha skal han taghe ther Bewiiszning oppa aff Fogethen eller Dommeren, som Tinget holder, oc faræ til Drottzen met, oc tha bör Drotzen att giffue XV Dags Breff oc biude hannom, som for Sagen staar, ath udlæggæ oc rætgöre then, som deeler, innen XV Dage under sith Faldzmall, udi hwath Sag thet ær.

Item gör han icke Ræth innen the XV Dage, tha pa XVI[de] Dagh bör Drotzen at giffue annet Breff oc biude hannom ath udlæggæ oc göre Ræth then, som deeler, innen X Dage.

Item gör han icke Ræth oc udlægger innen XI[te] Dag, tha bör Drotzen at giffue trediæ Breff oc biude hannom ath udlægge oc ræthgiöre then, som deeler, innen V Daghe.

Item gör han æy Ræth innen then Thiid, tha paa siætte Dag bör Drotzen at giffue

1) Dette Brev er iövrigt forsaavidt mærkeligt, som det viser, at man allerede paa Frederik den Andens Tid anlagde offentlig Sag angaaende Hærværk, naar Sagen var bleven *fortiet*.

fiærde Breff oc biude hanom ath udlægge oc rætgöre then, som deeler, strax oc engen annen Tiidh foræ at læggæ.

Item sidder han thesse Breff owerhörigh, tha bör Drotzen at giffue then, som deeler, Riidebreff, hwem han sælff haffue wil met Koningens Foget udi thet[a]) Herrit.

Item thet förste Laghdagsbreff, XV Dagsbreff, skal so först liude Ord fran Ordh som hereffter staar:

„Jek Hans, Pæder eller Powel, e hwat hælst Naffn Drotzen haffuer, helse Edher alle, som byggæ oc boo i thet Hæret, ehwat som thet hælst hedher, Sönderherret eller Nörreherret, kerlige met Gudh. Jek biudher hooss Edher nu förstæ Synnæ A. B. C., att I innen XV Dage effterath thette mith Breff ær læsd udhlægge oc rætgöre A. B. C. thet Gotz eller Garde, ehwat Gotz[b]) thet hælst ær, eller udlægge hanum then Gield eller anner Sagh, ehwat thet hælst ær, han padeeler, effterdi som han A. B. C. haffuer thet loglige forefuld, som han her for megh bewiisde eller bewise lod met Dommerens Breff aff Landztinget. Thi ladher thet engelunde under Edhers Faaldzmall. Datum.“

Item deles oc Sagen til Landzting, tha bör Drotzen ath helse them, som byggæ oc boe udi thet Land, som Landstinget ligger udi, oc tiid giffue synæ Breff.

Item X Dags Breff, V Dags Breff oc Straxbreff skulle liude i slige Made, som thet förstæ XV Dags Breff, uden ath han forwænder[c]) ath biude them anner Synnæ innen X Dage oc tridiæ Synnæ innæn V Dage oc fiærde Synne biuder them strax ræt at göre.

Item forsidde the thesse Breff, tha bör Drotten ath giffue Ridebreff[d]), som skal liude Ordh fran Ordh, som nu her effterfölger;

„Jek A. B. C. — hwat Drotten hedher — *Drotz i thet Læen — Sönderborgh eller andre* — helse edher, som bygge oc boo i *Alss* eller huat Hærret Breffuen taghes, kerlige met Gudh. Thet skulle I vidhe, at for mek haffuer været A. B. C. met IIII mynæ Lagdages Breff offuer A. B. C., huilcke mynæ Breff han haffuer sydet offuerhörigh oc æy ræt göre vill eller udlægge, som tilbör. Thi biuder jek hos Edher A. B. C., IIII eller VI, huilcke then, som Saghen sögher, vill næffne for Drotten, att I innen VI Ugher, effterath thette mith Breff (*er læst*), til Edher tage myn Foget oc Embitzman oc rider met for[ne] A. B. C. eller hans vissæ Bud oc indförer hannum i thesse efter[ne] Garde oc Gotz, som er först A. B. C., huatsomhælst Gaardene eller Gotzen ære, ther han haffuer oppadeelt, oc hannum ther værne oc Ræth ath skicke, som thet sick bör effther Loghen, oc ridher siden fræmdelis met for[ne] A. B. C. foræ hans Gardh, ther som hans Brofiæl ær oc bygger (oc) boor, oc thær udhæsker aff hans Boo Fyllestæ for Bondens Kost, Skadegield oc Tæringh oc mek for myne Breff, han haffuer siddet offuerhörigh, som ær XLVI Mark. Vederfaris Edher ickæ Fyllestæ aff hans

a) C. *om.* thet. b) C. *om.* Gotz. c) forwendher C. d) Rydebreff C.

Boo, tha ridher fræmdelis met A. B. C. oc indförer hanum i hans Jordh oc hanum ther værne oc Ræth skicke for Bondens Kost, Skadegield oc Tæringh oc for myne Breff, som han haffuer siddet offuerhörigh, solænge oc till thess han udhlægger oc rætgör Bonden oc megh i alle Made, som tilforn ær rördh. Thi lader thet engelunde under Eders Falzmall. Datum."

Item skall han giffve Ridebreff i annen Sagh om Gield eller annet, som æy rörer paa Jord, tha skal han viise[a]) Ridemennene for hans Gardh, som han boor, oc thær udhæske Fyllestæ for Howetsag, Gield eller huat thet ær, oc for Faldzmall, Kost oc Tæringh oc for myne Breff, han haffuer siddet owerhörigh. Foo the ickæ full Wirdning aff hans[b]) Boo, tha före i hans Jordh, som förræ ær rörd.

Item for förstæ Breff XV Dags ath han sidder offuerhörigh, ær han plictigh ath böde Bonden 1 Mark oc *Drotten III Mark.*

Item for annet Breff X Dags böde Bonden III Mark oc Drotzen VI Mark.

Item for tredie Breff V Dags böde Bonden oc Drotzen IX Mark.

Item siden for Ridebreff böde Bonden Kost, Tæring oc Skadegield, oc böde Drotzen XLVI Mark[1]) for hans Breff, han haffuer siddet owerhörigh &c.

Item kommer then, som for Sagen stander, oc vill være i Rætte imodh then andræ, som tager Breff ower hannem aff Drotzen, föræn thet kommer til Ridebreff, tha bör Drotzen ath giffue hanom Genbreff, som skal liude som hereffter följer:

„Jek A. B. C., *Drotz i thet Lææn, helse Edher, som bygge oc boo i Alss* eller til hwat Ting Sagen söges, kerlige med Gudh. Thet skulle I vide, ath for mek hauer været A. B. C. eller hans visse Budh oc budet sek i alle Rætte imodh the myne Lagdags Breffue, jek haffde giffuet A. B. C. pa the Gotz eller oppa then Sagh, huilcke myne Lagdagsbreff jek nu igenkaller, döde och machtlöse mæler, so længe the komme for mek met begges theres Bewiisning, hwes the haffwe pa the Gotz eller i then Sagh, oc vorde atskilde met Rætte. Datum."

Item siden skal then, som Sagen följer, tage VI Ugher Stæffning aff Drotzen oc stæffne then i Rætte, som togh Genbreff oc Sagen ær parörende, huilken Stæfning skal so liude, som hereffter följer.

„Jek A. B. C. Drotz i thet Lææn, helse Edher, som bygge oc boo A. B. C. kerlige met Gudh. Jek biuder hoos Eder A. B. C. pa then ene Side oc A. B. C. pa then andræ Side, at I rættæ siætte Ugendagh, som thette mith Breff læses, möde for mek met begges Edhers Bewiisning, hwes I haffue pa the Gotz eller i then Sagh imodh hwerander; sofræmpt ath huilken aff Edher icke tha möder, tha hielper jek then tha möder thet Ræth ær i Saghen,

a) Vyse Rydemennen C. b) C. *om.* hans .. före i.

1) Udentvivl skulde Bonden (Sagsögeren) have de 6 Mark, saaledes som den Skaanske og Sjell. Forordning vise.

som tilbör, oc ladher thet engelunde. Thi ath jek haffuer giffuet A. B. C. mith Genbreff imodh the mynne Laghdages Breff, jek giffuet haffde A. B. C. pa the Gotz æller i then Sag. Datum.“

Item skal han, som Stæffning lader læse, clarlige bevise thet met Fogethens Breff oc Inceyle, huat Dagh thet Stæffningsbreff læses til Tingæ oc være for *Drotzen* rætte siættæ Ugendagh thereffter thet Breff læses, *ehwor Drotzen ær*. Kommer then til Vedermaalztalæ, ther han lodh stæffne, tha bör Drotzen skilliæ them adh bode met rætte. Haffuer Drotzen nogher Twiffuel i Rætten, tha sætte Sagen op oc lægge them logligh Tiidh foræ pa bode Sidher oc bespörie sek i Rætten, oc then Tiidh, han lægger them foræ, tha skilliæ them ath met rætte.

Item then, som stæffned vordher, kommer han æy förste Dagh ræth siæte Ughe Stæffning, tha bör then, som Stæffning togh, at forbyde paa tridie Dagh före han foor Dom; kommer han oc ickæ, tha dömes han nederfeldigh for Stæffning, oc ey offtere ath tage Genbreff aff Drotzen i then Sagh (thi ath Genbreff moo æy giffves i een Sagh offtere meer æn een Tiidh) oc hielpæ tha Sagwolderen til Rætte fræmdeles met Breff, so ath han fanger Ridebreff, thersom han lodh Drotzens Breff[a]) (*læse*) föræn then anner togh Genbreff, oc nar han ær infördh, tha maa ickæ Drotzen giffue Genbreff, mæn han skal tha driffve hanum udh med then samme Low, som then annen ær ther indkommen met[b]).

Item möder oc ickæ then, som togh Stæffning, rætte siætte Ugendagh, oc then möder, som stæffned ær, tha ær han ickæ plictigh ath forbyde længer æn förstæ Dagh, oc tha bör Drotzen at mælæ hannum nederfældigh, som Stæffning togh, for han æy lowlige mötte, oc syn Sagh ath begynde pa thet ny.

Item then, som togh Genbreff, maa oc tage VI Uger Stæffning effter han haffuer taget Genbreff, om then, som Sagen söger, ey tager Stæffning innen sæx Ugher.

Efftermaalzbreff.

Item Eftermaalsbreff eller Riiszningsbreff skulle so giffves, som hereffter fölger.

„Jek A. B. C. Drotz i thet Lææn, helse Edher, som bygge oc boo i Alss, kerlige medh Gudh, thet skullæ I vidæ, ath A. B. C. haffuer beræt for mek, ath then Man, Swen eller Quinnæ A. B. C. vort ther slagen eller then Man A. B. C. skeede Vold oc Vælde eller Hærværk eller hwat Sag thet ær, oc then Sagh ær æy loglige efftermælt; thi reeser jek then Sagh oc giffuer A. B. C. fuld oc all Macht, then Sagh ath fölge oc deele effter Loghen, som thet sik bör. Datum.“

Item alle thesse Breff skulle læses til Tinge oc beceyles met Fogethens Inceglæ,

---

a) Lagdagsbreff C. b) D. e. der skal begynde en ny Forfölgning med Rigens Dele, jvfr. den i Ny Danske Magaz. III R. 1 Bd. udgivne Rigens Ret Art. 17, hvis dunkle Udtryk herved forklares.

som Tinget sidher, ath the ære ther loglige læsde, oc Lagdags-Breff, Genbreff oc Stæffningsbreff bör at wære luchte oc opbrydes[1]) til Tinge, nar ther the skulle læses."

Om disse Documenter har jeg allerede tidligere havt Lejlighed til at tale, men kan dog paa dette Sted ikke tilbageholde et Par Bemærkninger, som uvilkaarlig paatrænge sig ved at kaste et Blik tilbage paa den her omhandlede Procesmaade. Det er især den mærkelige Langsomhed i den hele Fremgangsmaade, som overrasker os, der neppe kan finde tilstrækkelig Retfærdiggjörelse i de Ord, som Christian den Fjerde bruger i Rigens Ret Art. 12, „at ingen bör med Rettergangen at overiles", og forunderlig contrasterer med de Ord i hans Fortale, hvor han berömmer denne Procesmaade, som den, „ved hvilken Vidtlöftighed og Trætter mærkelig enten forkortes eller vel endog forekommes"; men paa Langsomhed, mod hvilken Christian den Anden allerede advarede de Doctores og Magistre, som han vilde gjöre til Medlemmer af sin ny Domstoel, ved at forbyde dem „at fölge den lange Proces udi Langheden"[2]), synes Nationen at have sat megen Priis; de gamle Forelæggelser til 4de Ting vilde man ikke opgive og de gjentoges under Rigens Forfölgning i de 4 Laugdagsbreve og i Laasforfölgningen i de 4 Dombreve; meest paafaldende er i denne sidste den saakaldte „almindelig Stævnings 6 Ugers Overhörelse" (Christian d. 4des Rigens Ret Art. 70), som fandt Sted efterat Aar og Dags Terminen efter den almindelige Stævning var udlöbet; man gav da endnu 6 Ugers Varsel, som det synes allene af Frygt for, at Indkaldelsen kunde være gaaet i Glemme, da Stævningen allerede havde været udtaget for mere end et Aar siden. Hvad isærdeleshed Forfölgningen med Rigens Ret angaaer, maa det ikke glemmes, at de Danske, maaskee længere end noget andet Folk, viiste en mærkelig Uvillie mod at benytte Övrigheden til Execution i private Sager. Det er ikke blot i det 14de Aarhundrede, at man i en Stadsret finder det nödvendigt, at tilföje Forskrifterne om Execution den Erindring, „at Fogden og Vurderingsmændene ikke, fordi de gjöre Udlæg, skulle hedde Rövere og Ransmænd[3])", men endnu i det 16de Aarhundrede yttrer Frederik den Förste i en Forordning af 1527, at, efterat han havde forbudet at stævne til gejstlig Ret for Gjeld og andre Sager, var det at befrygte, at mange vilde forhærde sig og lade dem lougsöge og fordele (i det man ikke længere havde noget at frygte af det gejstlige Tvangsmiddel Bansættelsen) og i det han nu foreskriver, at Herredsfogden med 4 Mænd skulde gjöre Execution (dog kun i Lösöre), tilföjer han: „oc skulle de intet have forbrudt derfor mod nogen hverken med Vold eller Hærværk eller andet"[4]). Sammenligne vi nu

---

1) Om Brevenes Oplukning eller, som det hedder, „at Brevene brydes", see ovenfor S. 118 Anm. 3.

2) Verdsl. L. Cap. 78 (83).

3) Den Lundske eller Helsingborgske Stadsret Cap. 63 (jvfr. min Indledn. til Samling af gl. danske Love V. XVIII.)

4) Danske Magazin IV. 282.

vor ældre Retsforfatning i denne Henseende med andre Nationers, finde vi hos vore svenske og norske Naboer langt tidligere Execution hjemlet ved Lovene; allerede den gamle Gulethingslov[1]) paalægger Kongens Foged (arman konungs æda syslumann) og Tingmændene under Straf af Böder til Kongen at gjöre Execution, og i Magnus Lagabæters Gulethings Lov Tingf. Balk c. 61) og Kjöbe-Cap. 3 gjentages samme Forskrift, ligesom ogsaa et Brev af 1349 viser, at Laugmandens Kjendelser bleve exeqverede af Sysselmanden[2]). Sverrigs Provindsiallove omtale, ligesom de danske, *Nam*, men denne Executionsmaade, der ikke er andet end en ved Dom tilladt Selvtægt, skal ifölge en Efterretning i Östgöth. L. Räfst. B. III. 2 allerede være afskaffet og forbudet under Straf af 3 Marks Böder under Kong Knud Eriksens Regjering († 1195), altsaa i det 12te Aarhundrede; hvorledes det end dermed forholder sig, er det vist, at Domme tidlig bleve exeqverede af Vurderingsmænd, som udnævntes af Dommeren, en Fremgangsmaade, som navnlig Svealovene foreskrive[3]), og som derfra er gaaet over i Landsloven fra 1442. I rede og klare Gjeldssager, som grundede sig paa uimodsagt Haandskrift, kunde man efter Telge Stadga fra Aaret 1345[4]) § 18 henvende sig umiddelbart til Kongen, og efter foregaaende Dom kunde i disse, ligesom i alle andre Sager, hvori der afsagdes Dom paa Kongens Retterting, den saakaldte Konungsnæmnd foretage Execution, eller i det mindste skulde to af Nämden foretage den i Forening med tiltagne gode Mænd af Herredet (§ 19[5]). Men jeg finder heller ikke i disse for det Kongelige Retterting og efter Kongeligt Brev foretagne Sager noget Spor til en Procesform, der har Lighed med vor Rigens Ret og Dele.

I Tydskland, hvor Kejser Carl den Store havde forbudet Sachserne at tage *Nam*[6]), finder man ogsaa allerede i den Saliske Lov, endog i dens ældste Text (i *Pardessus* Udg. Cap. 60. 3.) Execution foretaget ved Gravio og 7 Rachinburgii, naar den Domfældte ikke vilde efterkomme den Opfordring af Gravio, at udvælge 2 Mænd, der tilligemed Rachinburgii kunde vurdere Godset[7]). At herved ogsaa sigtes til Udlæg i urörlige Ejendomme,

1) Norges gamle Love, Christiania 1846, 1 Bd. S. 23.

2) Samlinger til det norske Folks Historie. V. 89.

3) Upl. L. Thingm. B. VIII. Wm. L. Thingm. B. XXIII (Cod. rec) Söd. L. Bygn. B. I. Hels. L. Tingm. B. IV. IX. Jvfr. *Nordström* svenska samhällsförfatn. hist. II. 612 ff. See ogsaa *Wildas* Bemærkninger om Westgöth. Lovens forskjellige Bestemmelser i dens ældre og nyere Redaction i hans Afhandl. Das Pfändungsrecht S. 33, hvor han gjör följende meget rigtige Bemærkning: „Jahrhunderte waren oft nöthig ehe das, was die bessere Einsicht schon lange als nothwendig erkannt hatte, was selbst gesetzlich festgestellt war, sich in das Leben einbilden konnte".

4) I *Hadorphs* Udgave af Biarköretten S. 19.

5) *Nordström* II. 619 antager, at denne Procesform har havt sin förste Oprindelse fra Gaardsretten af 1319 § 10, som stemmer overeens med vor gamle Gaardsret Cap. 11.

6) „Nullatenus alterum aliquis pignorare præsumat. Et qui hoc fecerit, bannum nostrum solvat." Capit. de partib. Sax. a. 785 cap. 25. Et lignende Forbud findes i Westgothernes Love lib. V. tit. 6. 1.

7) „Quod si audire noluerit præsens aut absens, tunc rachineburgii præcium quantum valuerit debitus quod debet, hoc de fortuna sua illi tollant &c." Hermed maa jevnföres *Waitz's* lærerige Forklaring af dette

er vel ikke rimeligt, uagtet et Capitulare af 819 (det förste fra dette Aar) Cap. XI antager, at saadant kunde finde Sted, naar det rörlige Gods ikke kunde tilstrække[1]), men i dette Capitulare forudsættes, at en Forbrydelse var begaaet og at Forbryderens Gods var erklæret under Kongens Ban (in bannum fuerit missa[2]); hvorimod först Sachsenspiegel omtaler den saakaldte *Einweisung* som almindelig i civile Sager i 1ste Bog 70 Art. §. 1 (inwisunge[3]). Hvorledes der i det 12te og 13de Aarhundrede foretoges Execution i Flandern ved Övrighedens Mellemkomst (Amman, Præco, Bailli, Schultetus) saavel i rörligt som urörligt Gods, derom findes interessante Oplysninger i *Warnkönigs* bekjendte Værk, hvortil det kan være tilstrækkeligt at henvise[4]).

Hvad England angaaer, da har jeg allerede havt Lejlighed til at gjöre opmærksom paa, at Retsforfölgningen ved Kgl. Breve (writs) der er meget gammel[5]), men vi finde tillige, at det varede temmelig længe förend man indförte Execution i faste Ejendomme; denne kom först i Brug i det 13de Aarhundrede under Kong Edvard den Förste (1272—1307) og dog blev Domhaveren, ifölge et saakaldet *writ of elegit,* kun interimistisk sat i Besiddelse af Halvdelen af Godset, indtil han blev betalt; indtil den Tid kjendte man kun *writ fieri facias,* som gik ud paa at gjöre Udlæg i Lösöre, og *writ levari facias,* ifölge hvilket Domhaveren sattes i Besiddelse af alt Lösöre og oppebar alle Indtægter af de faste Ejendomme indtil han fyldestgjordes[6]). Men uagtet den gamle Form af de i Kongens Navn under Retsforfölgninger udstedte Breve eller Ordrer endnu i den senere Tid er kjendelig i de Formularer, som læses hos *Blackstone*[7]), har jeg dog ikke kunnet finde noget i den gamle engelske Ret, der har væsentlig Lighed med vor gamle Rigens Ret og Dele.

Da jeg nu, som her kortelig er udviklet, heller ikke hos vore svenske, norske og tydske Naboer, har forefundet denne mærkelige Executionsform, som vi saa længe vedligeholdt, har jeg vel troet mig berettiget til at kalde den ejendommelig for vort Fædreneland.

Lovsted (Das alte Recht der Salischen Franken S. 179 ff.) Jeg kan dog ikke undlade ved denne Lejlighed at gjöre opmærksom paa Ligheden mellem dette Lovsteds Bestemmelser om Forelæggelsen til 3 Ting med vore gamle Love, og at Ordet *jactivus*, som der forekommer, „homo ille — quem legitime habeo *jactivo* (um)“ forunderlig svarer til vort „nederfældig“, jvfr. iövrigt *I. Grimm* deutsche Rechtsalterthümer S. 847.

1) „Quod si rerum mobilium ibidem inventorum quantitas ad compositionem non suffecerit, de immobilibus suppleatur“.
2) Jvfr. *Eichhorns* deutsche Staats- und Rechtsgesch. I. §. 208.
3) Jvfr. *Heineccii* elementa jur. germ. II. §. 278—279. *Eichhorn* l. c. II. §. 383. III. §. 460.
4) Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte bis zum Jahr 1305. III Bd. 1 Abth. 312—318.
5) See ovenfor S. 115 Not.
6) See *Blackstone* commentaries III. B. chap. 26 og *Crabb* chap. XIV.
7) Append. III til 3die Bog. Ogsaa i Skotland have de Kgl. Breve udgjort en Deel af Retsforfölgningens Former i senere Tider, s. The principles of the law of Scotland, in the order of Sir George Mackenzies institutions of that law. Edingb. 1764 3die Udg. IV Book Tit. I. §. 35.